

MASTER

Almere-Haven revisited

verkennend onderzoek naar een herstructureringsopgave

van Nieuwenhoven, S.J.F.

Award date:
2006

[Link to publication](#)

Disclaimer

This document contains a student thesis (bachelor's or master's), as authored by a student at Eindhoven University of Technology. Student theses are made available in the TU/e repository upon obtaining the required degree. The grade received is not published on the document as presented in the repository. The required complexity or quality of research of student theses may vary by program, and the required minimum study period may vary in duration.

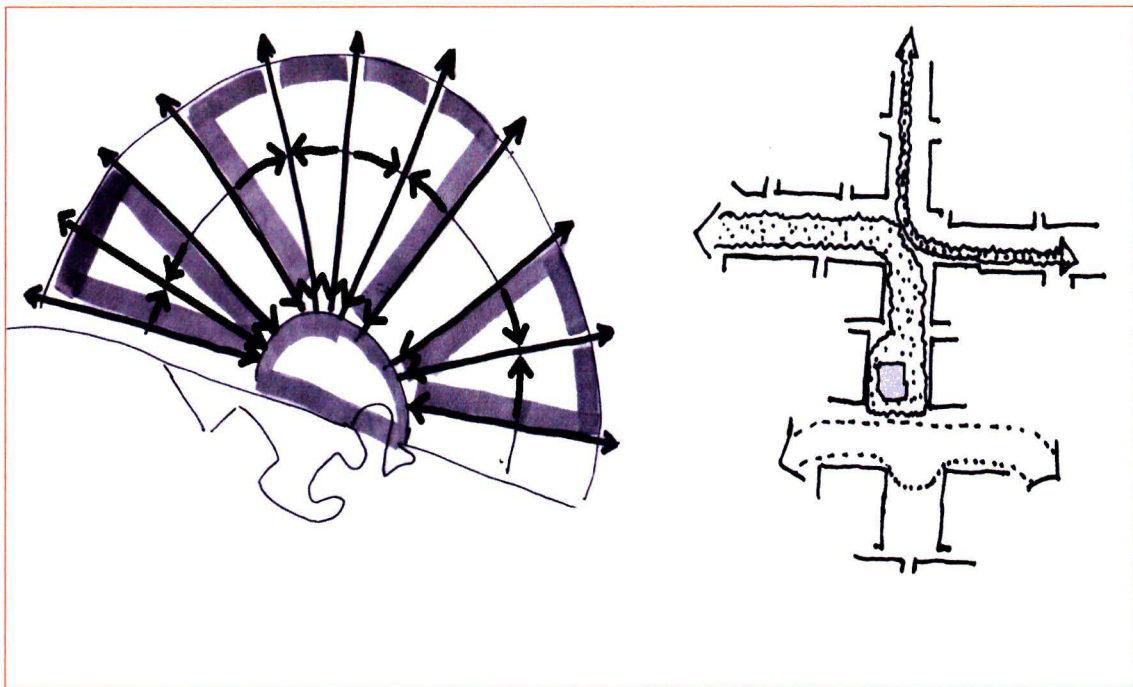
General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain

Almere-Haven

Revisited

Verkennd onderzoek naar een herstructureringsopgave.
Technische Universiteit Eindhoven – Faculteit Bouwkunde – Capaciteitsgroep Stedebouw-
Sven van Nieuwenhoven (id: 427969)

*Play itself, the play that children practise,
goes on somewhere different every day.
(Christopher Alexander, 'A city is not a tree')*

COLOFOON

Almere-Haven revisited
Afstudeerverslag TU Eindhoven

S.J.F. van Nieuwenhoven

Faculteit Bouwkunde TU/e
Technische Universiteit Bouwkunde

© 2006 S.J.F. van Nieuwenhoven.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

TU/e technische universiteit eindhoven

Voorwoord

Deze rapportage is het eindverslag ten behoeve van het behalen van het ingenieursexamen Stedebouwkunde aan de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e).

Begeleidingscommissie:

- Prof. ir. B. De Meulder (TU Eindhoven)
- Prof. dr. dip. ing. H. Fassbinder – Horr (TU Eindhoven)
- Ir. J.A. Lorzing (TU Eindhoven)
- Ir. R. van Dijk (gemeente Almere)

De aanleiding voor dit afstudeerproject ligt in een persoonlijke interesse. De stedebouwkundige discipline zal in de toekomst in een sterke mate geconfronteerd worden met een transformatie opgave, instellingen als het CBS en RPB voorspellen zelfs dat de bevolking over ongeveer twintig jaar licht zal krimpen en beduidend anders zijn samengesteld dan tegenwoordig. De overheid verliest door andere machtsverhoudingen en de transformatietaak haar alleenrecht op de inrichting van de openbare ruimte. De openbare ruimte wordt steeds meer het domein dat, wat betreft beleving, bepaald wordt door georganiseerde belangengroepen en geprivatiseerde instellingen. Een opgave waarbij technisch goede bebouwing de openbare ruimte en stedebouwkundige plannen niet meer voldoen.

Tijdens mijn stage bij de gemeente Almere, Nederlands snelst en hardst groeiende gemeente, was het deze toekomstige opgave die me steeds meer ging intrigeren. Hoe zou in zo'n stad die voornamelijk gefocust was op uitbreiding en waarvan het woningbestand relatief jong is al ingespeeld kunnen worden op een toekomstige herstructurering.

Tijd dus om vanuit deze visie een stadsdeel te beschouwen, heroverwegen en te herzien. Kortom *Almere-Haven Revisited*.

Als eerste wil ik mijn begeleiders bedanken voor hun support gedurende mijn afstuderen. Tijdens mijn afstuderen heb ik deelgenomen aan het afstudeeratelier na-oorlogse stedebouw (TU/e) en als gaststudent aan het afstudeeratelier Almere (TUD/WUR). Ook wil ik deze begeleiders en medestudenten bedanken voor de interessante discussies en activiteiten. Als laatste wil ik uiteraard nog de leden van studievereniging VIA en medestudenten bedanken voor de prachtige tijd aan de TU/e.

Ik wens u bij het lezen van dit verslag veel plezier.

*Sven van Nieuwenhoven,
1 augustus 2006*

Samenvatting

De omvangrijke woningvoorraad en het stedelijk weefsel uit de jaren 70 is binnenkort aan herziening toe. Programmatisch en ruimtelijk worden deze wijken erg gewaardeerd. De woningvoorraad van deze periode is grotendeels gerealiseerd in de groeikernen. Groeikern Almere-Haven is vanwege zijn korte ontwikkelingsperiode geheel gerealiseerd in deze bouwstijl. In Almere-Haven is een programmatisch devaluerende trend en erosie van de openbare ruimte waarneembaar. Doel is om een ontwikkelingsstrategie te vinden voor de transformatie en herstructureringsopgave van Almere-Haven.

De ontstaansgeschiedenis van Almere-Haven is tweeledig. Enerzijds heeft Almere-Haven een cultuur-historische geschiedenis die samenhangt met de locatie voor, tijdens en na de inpoldering. Anderszijds een beleidskundige achtergrond gebaseerd op het groeikernenbeleid, de woningbouwtaakstelling en haar realisatieperiode. Beide hebben Almere-Haven als stad gevormd.

Stedebouwkundig bestaat Almere-Haven uit een aantal wijken met een onderlinge hiërarchie waarvan de woningdichtheid afneemt naar de randen. De wijken zijn introvert en onderling verbonden door middel van vrijliggende busbanen en fietspadennetwerk. Het verkeerssysteem is gescheiden en nagenoeg kruisingsvrij. Iedere wijk heeft een eigen voorzieningencluster. De buurten zijn verkeerssluw opgezet. Bij het ontwerp van Almere-Haven is een reservecapaciteit ingebouwd waardoor het weefsel meer kan hebben dan nu gerealiseerd is. Ook programmatisch is Almere-Haven overgedimensioneerd om zelfstandige groei mogelijk te maken. Door dit ontwerp, de inklinking en ligging is heel Almere-Haven geschikt voor toevoegen van nieuwe bebouwing.

Het introverte karakter, de overdaad aan openbare ruimte en programmatische erosie van dit stadsdeel en haar wijken zorgen ervoor dat de fundering van het huidige stedebouwkundig model op meerdere fronten bedreigd wordt. Door de openbare ruimte te comprimeren en nieuwe woon(funcies) te laten absorberen kan de bestaande opzet behouden blijven. Voor de continuïteit van dit stadsdeel is ook een nieuwe ruimtelijke structuur nodig om toekomstige groei mogelijk te maken. Door de nieuwe taakstelling is er inbreiding en woningverdichting noodzakelijk. De opzet en invulling van Almere-Haven is hier geschikt voor.

Demografische trends zijn dat de behoefte aan het populaire suburbane woonmilieu op termijn verzadigd raakt en er meer vraag ontstaat naar woonmilieus voor ouderen, alleenstaanden en allochtonen. Vanwege de dominante suburbane samenstelling van het Almeerse woonmilieu zou hier nu al op ingespeeld moeten worden. Voor de stedelijke inbreiding-, ruimtelijke comprimeringsopgave en gewenste ontwikkeling van Almere-Haven naar een open systeem is een strategisch model bestaande uit herstructurering, thematisering, transformatie en mutatie uitgewerkt.

Voor het plan zijn de processen herstructureren, thematiseren, transformeren en muteren over meerdere schaalniveaus gebruikt. De privatisering van het openbaar domein in Almere-Haven wordt zo gelegitimeerd door het versterken van de publieke ruimte en het publiek domein op een hoger schaalniveau. De programmatische invulling is gedifferentieerder en de voorzieningen faciliteren een groter stedelijk domein. De Wierden is van een introverte wijk naar dynamisch systeem veranderd.

Hoofdstukindeling

1: Inleiding	6
Probleemstelling	6
Doelstelling	6
Maatschappelijke relevantie	7
Wetenschappelijke relevantie	7
Opbouw verslag	7
2: Context	8
Almere voor de inpoldering	8
Inpoldering	9
Landschappelijke inrichting	9
Stedelijke inrichting	10
Almere als groeikern	10
Almere-Haven na het groeikernenbeleid	11
3: Locatie	12
De bodem van Almere-Haven	12
De inrichting van Almere-Haven	12
De bouwtaak	13
Swot-analyse	13
Bevolkingsontwikkeling	15
Woonmilieuverzadiging	16
De inbreidingsopgave van Almere-Haven	16
Focus	16
4: Theorie	17
Stedelijk systeem	17
Top down proces	17
Bottom up proces	18
Publieke ruimte	18
Stedelijke groei	19
Participatie van actoren	20
Mutatie, transformatie, thematisering en herstructurering	20
5: Plan	21
Herstructurering	21
Thematisering	23
Transformatie	25
Mutatie	27
6: Nawoord	28
Bibliografie	30
Bijlagen	41
Ruimtelijke ontwikkelingsstrategieën	41
SWOT – analyse Almere-Haven	42
Inpoldering voor het plan van Lely	47
Nationaal beleid voor de 3 ^e nota	47
Ontwerp en sfeerbeelden	48

1: Inleiding

Ruim eenderde van de Nederlandse woningvoorraad is gebouwd in de periode 1950-1980, de na-oorlogse wijken tot 1970 zijn al geruime tijd inzet van herontwikkeling. De woningvoorraad uit de periode jaren 70 is echter even omvangrijk en logischerwijs de eerstvolgende bouwperiode die aan herziening toe is. Deze wijken onderscheiden zich van de eerdere perioden doordat de programmatische en ruimtelijke opzet erg gewaardeerd word, een andere benadering is gewenst. Een eerste herziening: revisited.

Typisch voor de jaren 70 zijn de steden die in de 3e nota RO aangewezen zijn als groeikernen. In deze dorpen en kleine steden die binnen korte tijd transformeerden tot stedelijke gebieden vinden we een grote bouwverzameling uit de jaren 70. Desondanks hebben ze in het algemeen een eenzijdige opzet en bestaan ze vooral uit woonwijken, bestemd voor forensen uit de grote stad. Later werden hier vaak toch voorzieningen aan toegevoegd.

Een van de groeikernen die van het begin af aan minder eenzijdig is opgezet, is Almere-Haven. Deze wordt gezien als "het gaafste en meest complete ensemble van stedenbouw uit de jaren 70. Nergens is zoveel kleinschaligheid en afwisseling te vinden als hier." (Nederlandse stedenbouw van de 20e eeuw, Hans Ibbelings, NAI-uitgevers) Kenmerkend aan Almere-Haven is verder dat deze kern mede door de korte ontwikkelingsperiode geheel is gerealiseerd binnen de stijlperiode van eind jaren 70.

Voor Almere-haven geldt dat er momenteel een programmatisch devaluerende trend en erosie van de openbare ruimte valt waar te nemen. De sociale en ruimtelijke entiteiten waarop de modelmatige opzet is gebaseerd zijn tegenwoordig anders georganiseerd. Het stadsdeel heeft enkele waardevolle potenties zoals de koppeling met het water, de haven en het aanwezige groen. Almere-Haven is ruimtelijk duidelijk begrensd en binnen het beperkte oppervlakte herbergt het een veelvoud aan functies.

Probleemstelling

Op welke manier kan de bestaande ruimtelijke beleving en identiteit van Almere-Haven worden versterkt door thematisering, mutatie- en transformatieprocessen.

Doelstelling

Het maken van een ontwikkelingsstrategie en stedenbouwkundig ontwerp voor de herstructureringsopgave van westelijk Almere-Haven.

Maatschappelijke relevantie

Door de hogere verhuisgeneigdheid in de gemeente Almere zullen bepaalde ontwikkelingen hier naar verwachting eerder plaats vinden en kan vooruitgelopen worden op problemen die later elders plaats zullen vinden. De fysiek-ruimtelijke begrenzing en opzet van Almere-Haven zorgt ervoor dat er minder invloed vanuit later ontwikkelde periodes en aangrenzende gebieden is, waardoor de gevonden gebreken typisch en te ontwikkelen strategieën waarschijnlijk typerend kunnen zijn voor meer wijken uit deze stijlperiode.

Wetenschappelijke relevantie

Analyse en toetsing van de validiteit van een modelmatige jaren 70 wijk, Verkennend onderzoek naar de mutatie en transformatieprocessen voor een herstructureringsopgave.

Opbouw verslag

- 1. Beschouwing op de ruimtelijke, maatschappelijke en beleidskundige context van een groeikern.*
- 2. Evaluatie van de oorspronkelijk doelstelling, structuur en gebruik van de locatie vanuit het oogpunt van huidige eisen en mogelijke perspectieven van Almere-Haven.*
- 3. Beschouwing op curatieve en preventieve strategieën, middelen, en modellen om vooruitlopend op te verwachten ontwikkelingen, te transformeren in een gebied dat beter aansluit op de huidige en toekomstige wensen van de bewoners en gebruikers van Almere-Haven.*
- 4. Implementatie hiervan op Almere-Haven door middel van planvorming.*
- 5. Aanbevelingen en adviezen ten behoeve van huidige en nog te realiseren uitbreidingen.*

2: Context

Van Almere wordt vaak gezegd dat ze geen geschiedenis heeft. De vorming van de polder en van Almere heeft echter wel degelijk een interessante ontwikkelingsgeschiedenis. Deze bestaat uit de locatie voor de inpoldering, de inpoldering zelf en de polderinrichting. Deze geven een in het landschap en de bodem af te lezen historie die tezamen met het gevoerde beleid de vorming van Almere mede bepaald hebben.

Almere voor de inpoldering

Tijdens de voorlaatste ijstijd, circa 40.000 jaar geleden, lag half Nederland onder een dikke laag ijs. De werking van dat ijs, resulteerde in een toendraachtig zandlandschap met keileemtoppen en kronkelige rivierbeddingen. Resten van de in dit gebied jagende mensen kwamen bij de inpoldering te voorschijn.

In het Middensteentijdperk, circa 8000 jaar geleden, is de jagende mens zich meer gaan toeleggen op landbouw en ging zich vestigen in kampementen langs de vroegere Eem. Hiervan is weinig bekend maar zijn in Almere unieke resten gevonden.

De strijd tegen het oprukkende water werd steeds belangrijker, de inwoners leven vooral op terpen in een veenachtig gebied. De eerste beschrijvingen, gedaan door de Romeinen, tonen grote bewondering hiervoor. In 44 Na Christus word voor het eerst geschreven over een zijarm van de Rijn die zich verbreed tot een meer. Dat meer heet Flevo, er bevind zich een eiland in en het gebied word Flevum (betekend: Vliestroom) genoemd. Door diverse Romeinse krijgstochten worden de landbouwers verdreven en het gebied nagenoeg onbewoond, uit deze periode zijn weinig sporen te vinden. Het Flevo krijgt door een aantal stormvloed (350, 533, 695, 733) een steeds grotere omvang en vormt 'het water Almere'. De eerste notitie van Almere, dat groot water betekend, is van Bisschop Bonifatius in 753. In de 14^e eeuw veranderd het zoete Almere na twee stormvloed (1170 en 1410) uiteindelijk in een zoute en aan getij onderhevige Zuiderzee..

De naam Zuiderzee vind zijn oorsprong in de kusthandel die ontstaan was tussen Scandinaviërs en de inwoners van dit gebied. Veel Zuiderzeesteden sluiten zich aan bij het Hanzeverbond. De Zuiderzee blijft gevaarlijk vanwege de getijden, ondiepten en de golfslag. De handel en stedelijke ontwikkeling verplaatsen zich westwaarts. De zee word gevaarlijk en onbruikbaar.

Er ontstaan diverse plannen voor inpolderingen die vanwege techniek of financiën niet gerealiseerd worden. Vanwege zijn omvang en gevaarlijke combinaties met vloed en windkracht bleef de Zuiderzee een, zoals bij de stormramp van 1916 bleek toen grote delen van het land overstromden. De inpolderingsplannen werden opnieuw opgepakt. Toen in 1932 de Afsluitdijk voltooid was hield de Zuiderzee op te bestaan. Gedurende de daaropvolgende decennia werden grote delen van het IJsselmeer teruggewonnen op het water.

Inpoldering.

Voor de inpoldering van de Zuiderzee werden vanaf 1667 (Hendric Stevin) al plannen ontwikkeld. Technisch was het toen nog niet haalbaar en ook latere plannen waren niet zonder stoomgemaal te realiseren. In 1890 komt Ir. Lely namens de Zuiderzeevereniging met een gedetailleerd inpolderingsplan dat zowel technisch als financieel realiseerbaar is. De gevolgen van de Eerste Wereldoorlog en de stormvloed van 1916 zorgden er uiteindelijk voor dat twee jaar later de plannen werden aangenomen.

Alle IJsselmeerpolderdijken zijn op stormvloedhoogte uitgevoerd, vanwege veiligheid indien de Afsluitdijk het begeeft. Het Zuiderzeeproject zelf was samengesteld uit verschillende onderdelen. Het plan was daardoor flexibel en gefaseerd uit te voeren. Uit strategische overwegingen en om opgedane ervaringen optimaal te kunnen benutten is eerst begonnen met het realiseren van de kleinere westelijke polders. De oude polders liggen vast aan het bestaande land, vanwege waterontrekking uit de aangrenzende kwetsbare gebieden is later voor een scheiding door randmeren gekozen.

Landschappelijke inrichting

De inpoldering werd gecoördineerd vanuit het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, die twee verschillende diensten had voor de Zuiderzeepolders. Enerzijds de Dienst der Zuiderzeewerken, later Directie Zuiderzeewerken genoemd, die als taak had de waterbouwkundige werken uit te voeren. Voor het inrichten van de polders bestond anderzijds een Directie Wieringermeer (en Noordoostpolder). Het latere Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP). Los van deze Rijksdiensten kwam er een Openbaar Lichaam, waarvan de bestuurders hoofdelijk benoemd werden door de Minister van Binnenlandse Zaken, om de lokale bestuurlijke taken voor de bewoners waar te nemen.

Diverse maatschappelijke ontwikkelingen zijn in de ruimtelijke inrichtingsprincipes terug te vinden en hebben het uiteindelijke beeld van de Zuidelijke Flevopolder bepaald. Bestonden de eerste IJsselmeerpolders bijna volledig uit akkerland, later werd de polder ook meer gebruikt voor bosbouw, woningbouw en recreatie. (zie Tabel) De eerste polders hadden een natte infrastructuur voor massatransport met schepen en er was een ingenieus drainagesysteem. In de latere polders diende de natte infrastructuur enkel voor ontwatering. De nederzettingen werden eerst op loopafstand van elkaar gerealiseerd, in de Noordoost-polder op fietsafstand. Deze afstanden beïnvloedden ook de nederzettingssomvang en de nederzettingendichtheid. Vanwege toenemende automobilisatie zijn in de latere polders het aantal dorpen drastisch gereduceerd, in Oostelijk Flevoland van 16 naar 4 en in Zuidelijk Flevoland heeft de tweede kern (Zeewolde) lange tijd ter discussie gestaan. Ook de spreidingspatronen vinden hun oorsprong in toen gangbare planologische modellen, in de Noordoost-polder is daardoor een nagenoeg perfect hiërarchisch model van Christaller gerealiseerd. Verder is te zien dat door de technische ontwikkelingen en vergaande clustering er een steeds grootschaliger en rationeler karakter ontstaat. Voor de zuidelijke Flevopolder resulteerde dit in de kenmerkende 4 landschappen; een stedelijk gebied, een natuurgebied, een akkerbouwgebied en een gevarieerd bosgebied.

Stedelijke inrichting

De inpoldering gaf ook aanleiding tot veel studies naar maatschappelijke modellen en bij Lelystad uiteindelijk naar stadsinrichting. De resultaten en ervaringen konden vanwege tijdsdruk doorgaans niet optimaal gebruikt worden en het stedenbouwkundig ontwerp werd normaliter uitbesteed. Het ontwerp van Almere en Zeewolde werd onder eigen regie gedaan waardoor de kennis benut kon worden. Enkele voorbeelden hiervan zijn de gescheiden verkeerssystemen zoals in Lelystad, echter in tegenstelling tot deze stad zijn er geen dubbele maaivelden. De centra van Almere-Haven en Zeewolde zijn wel nabij het water gerealiseerd en de aanwezigheid van water wordt intensiever benut. Er is sprake van marktconform bouwen in lage dichtheden met grondgebonden woningen, in hiërarchisch geclusterde wooneenheden. Dat Zeewolde hierbij wat betreft inrichting en model meer parallellen heeft met Lelystad wordt verklaard doordat Zeewolde eerder is ontworpen en de ontwerpers van Almere-Haven zich juist af wilden zetten tegen het ontwerp van Lelystad en het stedenbouwkundig paradigma.

Voor de stad Almere zijn diverse stadstypen en ontwikkelingsmodellen onderzocht, na evaluatie is gekozen voor een meerkernige opzet. Deze benadering voor een model met de minste ontwikkelingsrisico's en de toenmalige drang naar vernieuwing neemt niet weg dat het model sterke verwijzingen heeft naar klassieke stedenbouwkundige modellen zoals de tuinstad van Howard, de voorzienings spreiding volgens het model van Christaller en de buurtopzet analoog aan ideeën omtrent de wijkgedachte van Oud. Het resulterend ontwerp heeft sterke morfologische overeenkomsten met andere woningbouwprojecten uit deze periode. De eerste wijken zijn zorgvuldig ontworpen door samenwerking met bekende architectenbureaus, later is er gebruik gemaakt van een bestek dat ook in andere steden gebruikt werd. Door deze methodiek is in Almere-Haven een staalkaart voor stedenbouw en architectuur ontstaan.

Almere als groeikern

Almere in het algemeen en Almere-Haven in het bijzonder is een product van de nationaal ruimtelijke planning. Vooral de derde nota ruimtelijke ordening (3^e nota R.O.) is daarbij van belang voor Almere-Haven. Hier wordt kort aangegeven waar dit terug te vinden is in het ontwerp van Almere en welke invloed navolgende nota's hadden. Een uitgebreidere beschrijving van de nationale ruimtelijke planning is in de bijlage te vinden.

Almere was een van de 16 groeikernen uit de 3^e Nota R.O. en kon daardoor veel van haar ontwikkeling gesubsidieerd krijgen. Het beleid werd ondersteund door een uitgebreid instrumentarium voor deze kernen zoals bouw-, voorzieningen-, grondkosten- en infrastructuursubsidies. Deze financiële compensaties werden door de groeikernen in het algemeen besteed aan de realisatie van niet-commerciële publieksvoorzieningen zoals groen, sportvoorzieningen, bibliotheken en dergelijke. Zo ook in Almere waar in die periode grootschalige investeringen en voorinvesteringen in bijvoorbeeld bossen zijn gedaan en in Almere-Haven een compleet stedelijk voorzieningenniveau kwam.

De groeikernen hebben een aantal gemeenschappelijke elementen. Ze zijn een beleidscategorie uit het verleden. In samenhang daarmee zijn hier eind jaren zeventig en begin jaren tachtig veel woningen gebouwd, vooral rijtjeshuizen. Als geheel beschouwd zijn vrij heterogeen als het gaat om kenmerken als gemiddeld inkomen, huur- en koopprijzen van de woningen en het aandeel etnische minderheden. Wel zijn de groeikernen erg homogeen op het kenmerk migratie. Allen hebben momenteel een zelfde niveau van inkomende en uitgaande migratie. Almere als geheel is een uitzondering, de uitgaande migratie is opmerkelijk hoger dan elders. (SCP, gewenste groei.) Afbouw van het groeikernenbeleid vanaf 1980 in Nederland heeft niet tot stilstand in de groeikernen geleid als het gaat om woningbouw. Het werd wel lastig de voorzieningen op niveau te houden voor groeikernen waar na beëindiging van de bouwtaak de subsidies wegvielen. De schoksgewijze en snelle groei wordt vaak de schuld gegeven van de (sociale) problematiek, echter stagnatie van de groei lijkt hiervan eerder de oorzaak (SCP, gewenste groei).

Almere-Haven na het groeikernenbeleid

Nog voor de verzelfstandiging van de gemeente Almere (1984) en beëindiging van het groeikernenbeleid (1985) was de kern Almere-Haven afgerond. In de 4^e Nota Extra werd het accent vervolgens gelegd op de milieuproblematiek en het succesvolle compacte stad beleid. Veel groeikernen kregen een nieuwe bouwtaak, voor Almere betekende dit dat het door kon groeien aangezien de donorstad Amsterdam zelf slechts over beperkte in- en uitbreidingslocaties beschikte. En ook in de vierde nota RO Extra kreeg de stad Almere in dit kader een VINEX-taak. Door subsidies voor grondkosten, openbaar vervoer en groen werd dit beleid ondersteund. De locaties en inrichting zouden worden vastgelegd en worden gerealiseerd voor 2005. Later is dit beleid geactualiseerd met een planhorizon voor 2010. In veel steden leidde dit laatste tot grondspeculaties. Aangezien de Almeerse grond volledig in overheidsbezit is heeft deze speculatie daar weinig invloed gehad en was de bouwtaak veilig.

Het huidige ruimtelijk beleid stimuleert, net als ten tijde van de 3^e Nota, een inbreidingsontwikkeling. Om subsidie voor dit innovatieprogramma stedelijke vernieuwing (IPSV) te krijgen moet aan een aantal criteria voldaan worden, die vooral voor oudere steden en binnenstadslocaties van toepassing zijn. Almere zal door de stopzetting van uitbreidingssubsidies en het niet verkrijgen van IPSV-subsidies zijn bouwtaak nu nagenoeg ongesubsidieerd zal moeten realiseren.

Analoog aan de groeikernen waar de subsidiestroom eerder gestopt is zal ook Almere te maken gaan krijgen met een moeizaam op peil te houden voorzieningenniveau en openbare ruimte. De bouwopgave die Almere heeft, en de problematiek die daarbij ontstaat zal in het volgende hoofdstuk worden toegelicht na een korte analyse van de ruimtelijk opbouw en de bepalende factoren.

3: Locatie

Almere haar oorsprong bevindt zich in een bouwopgave. Bij de groei is voornamelijk gefocust op deze bouwopgave. In de toekomst valt te verwachten dat er een moment zal zijn waarop de groei niet meer het bestaansrecht geeft aan de ontwikkelingsvorm maar het gebruik en beheer van de bestaande vorm zich moeten bewijzen. In dit hoofdstuk worden de mogelijkheden daarvoor binnen de locatie nader bestudeerd.

De bodem van Almere-Haven

De bodem ligt het hoogst in Almere-Haven met het maaiveld op 2 meter onder NAP. Het kleipakket is ruim twee meter dik en de bodem is daardoor zeer vruchtbaar. De zandlaag die onder dit pakket ligt kan gebruikt worden voor lichtere funderingen, zwaardere constructies worden met heipalen gefundeerd op een zandlaag van 20 meter diep. (kaartje??)

Vooruitlopend op de definitieve plannen om de begaanbaarheid te verbeteren en de zetting te versnellen is het gebied van Almere-Haven reeds in 1972 integraal opgespoten met een zandlaag van 1 meter en vervolgens drainage aangelegd. In de grondlagen is een aftakking van de Oer-Eem terug te vinden. Het 'verborgen landschap' is, mede vanwege bebouwbaarheid, tevens onderlegger geweest voor de ligging van de wijken en de grachten van Almere-Haven. De grachten van Almere-Haven hebben een belangrijke ontwateringsfunctie en zijn in een vroeg stadium gerealiseerd, daarnaast vervullen ze een belangrijke rol bij de gescheiden afvoer van het regenwater. Door het integraal ophogen en de inklinking die de afgelopen 30 jaar heeft plaatsgevonden is heel Almere-Haven geschikt voor het toevoegen van nieuwe bebouwing.

De inrichting van Almere-Haven

Vanwege de gunstige bodem en strategische ligging tussen de stad Amsterdam en het Gooi, is de ontwikkeling gestart in Almere-haven. Derhalve moest er in deze stadskern al een volwaardig voorzieningen niveau gerealiseerd worden en enige reserve ingebouwd zodat deze locatie als zelfstandige kern verder zou kunnen mocht Almere niet de gewenste omvang krijgen die gepland was. Hierbij is ontwerpmatig ingezet op een capaciteit voor 40.000 inwoners. Almere-Haven heeft nu ongeveer 23.000 inwoners.

De inrichting van Almere-Haven vertoont een sterke analogie met die voor Almere als geheel. Beide zijn nagenoeg gelijktijdig ontworpen en Almere-Haven diende als proeftuin voor het latere Almere. Tussen de stadsdelen onderling bestaat een hiërarchische verhouding die in Almere-Haven is doorgevoerd tot aan de woonbuurten. De afzonderlijke wijken bestaan grotendeels uit laagbouw met tussenruimten die gereserveerd is voor natuur, landbouw, recreatie, infrastructuur en onvoorziene ontwikkelingen. De woningdichtheid neemt naar de buitenrand af. Aan de binnenranden van de wijken is ruimte gereserveerd voor bedrijvigheid, in de nabijheid van de hoofdinfrastructuur.

Voor de aanleg van de haven is een nieuwe binnendijk gerealiseerd en de oorspronkelijke doorgestoken. Bij het ontwerp is bewust rekening gehouden met allerlei vervoermogelijkheden zodat voor ieder type verplaatsing de juiste vervoerswijze te gebruiken is. Dit resulteerde in buurten die verkeersluw zijn en wijken die onderling verbonden worden door middel van vrije busbanen en een fietspadennetwerk. Het verkeerssysteem is niet alleen gescheiden maar ook nagenoeg kruisingsvrij. De kleinschalige kern heeft een onregelmatige plattegrond en een kenmerkend stratenpatroon met gebogen lijnen en hoeken van 45°. Centraal in iedere wijk ligt een voorzieningencollier dat bestaat uit een school, buurtcentrum, gezondheidscentrum en supermarkt.

De bouwtaak

Almere heeft in haar bestaan verscheidene taakstellingen vanuit de derde en vierde nota RO gehad om overloop uit de Randstad en het Gooi mogelijk te maken. De RIJP heeft hiervoor destijds een zeer efficiënte structuur opgezet, die het mogelijk maakte om aan de taakstelling te kunnen voldoen. Nog steeds ligt het bouwtempo hoog.

De gemeente had geen keus vanwege de inkomsten die de taakstellingen genereert. De voorinvesteringen en het realiseren van stedelijke voorzieningen zorgden ervoor dat de gemeente sterk afhankelijk was en ook tegenwoordig nog is van deze inkomsten om een faillissement te voorkomen.

In de nabije toekomst doet zich een nieuw probleem voor, vanwege de sterke expansie in het verleden zal nu ook geld gegenereerd moeten worden voor het sterker toenemende stedelijke beheer en de herstructureringsopgave. Dit laatste is belangrijk aangezien de gemeente hiervoor geen geld gereserveerd heeft en ook geen budget krijgt via de IPSV en ISV bijdrages.

De huidige uitbreidingsmogelijkheden, de stadsdelen Poort, Pampus, Hout, , geven ruimte voor 50.000 woningen en daarmee groei tot circa 250.000 inwoners. Dit is de oorspronkelijke maximale doorgroei taakstelling. De overheid heeft Almere nu (nota ruimte) een taakstelling van 350-400.000 inwoners gegeven. Dat betekent dat het huidige inwonertal minstens verdubbeld.

De opgave is hier betoogd vanuit een hoger schaalniveau, in plan-economisch perspectief voor geheel Almere. De wenselijkheid van de opgave voor Almere-Haven en haar bewoners wordt hierna door middel van een SWOT-analyse uitgewerkt.

Swot-analyse

Om de ruimtelijke en programmatische opzet te evalueren is een analysemethode gebruikt die onderscheid maakt tussen Strength, Weakness, Opportunities and Threats. . Deze analyse is opgenomen in de bijlage. Hieronder zullen de voornaamste bevindingen uiteengezet worden.

De sterktes van Almere-Haven bestaan voornamelijk uit het natuurlijk imago, het brede spectrum aan recreatieve voorzieningen op zowel sport als watergebied, diverse bezienswaardigheden in en rondom dit stadsdeel. Stedebouwkundig wordt de kleinschaligheid en het woonmilieu erg

gewaardeerd, de efficiënte kruisingsvrije infrastructuur is veilig en het voorzieningenaanbod is zeer compleet.

De zwaktes zijn de functionele clustering en introvertheid van de wijken, het ruimtebeslag van de gescheiden soorten infrastructuur, matige inrichting en beperkt onderhoud van parken, de krappe woningen en het kleine perceelsoppervlak, vooral naast de overdaad aan groenstructuur en openbare ruimte.

De bedreigingen zijn indirect een gevolg van de korte bouwperiode van Almere-Haven, De overdadige openbare ruimte, is versleten en met de beperkte onderhoudsbudgetten kwalitatief niet te handhaven. Het draagvlak voor het voorzieningenniveau is enerzijds uitgehold door toegenomen drempelwaardes en anderzijds door de veranderende samenstelling van de bevolking. De ruimtelijke weerslag is onder andere te zien aan het teruglopend gebruik van sportvelden. Een groot deel van de groenstructuur bestaat uit zogenaamde pioniersoorten waardoor deze uitgedund moet worden. Het nabij gelegen centrum van Almere-stad waar momenteel veel investeringen plaatsvinden is tenslotte ook een bedreiging omdat deze een interessanter vestigingsklimaat biedt voor regionale en bovenwijkse voorzieningen. De fundering van het stedenbouwkundig model en –structuur van Almere-Haven wordt zo op meerdere fronten bedreigd.

De kansen voor Almere-Haven liggen in de sterke sociale cohesie, het voorzieningenaanbod, de eigendomsverhouding waardoor de openbare ruimte geheel en het woningbestand grotendeels in bezit van de woningcorporaties is, de vergrijzing van de bevolking, de stedenbouwkundige opzet en sterke variatie en tenslotte diverse regionale voorzieningen die ergens in Almere gevestigd zullen worden.

Het stedenbouwkundig model en de structuur is aan herziening toe. Door een deel van de openbare ruimte te comprimeren en nieuwe (woon)functies te laten absorberen wordt dit tijdelijk voorkomen. Op lange termijn is het ook wenselijk om de modelmatige opzet te heroverwegen en een nieuwe structuur te implementeren waarlangs groei kan plaatsvinden. De verkeerskundige en ruimtelijke opzet van Almere-Haven consumeert veel ruimte, deze kan worden verbeterd en meer gebruikers absorberen. Het overschot aan voorzieningen, de woningtypologieën, het karakter en de overdimensionering van Almere-Haven zijn een goede basis voor een verdichtingopgave. Doordat de openbare ruimte en een hoog percentage van de woningen in bezit van overheid en woningbouwverenigingen is zijn het aantal actoren in het vernieuwingsproces beperkt en overzichtelijk. Een integrale benadering voor de vernieuwing van woningen, OR, groen en voorzieningen is mogelijk doordat deze alle binnenkort een eerste levenscyclus gehad hebben. Om de identiteit van Almere-Haven te waarborgen en haar wervende kracht te behouden zou het getransformeerd moeten worden van een compleet stadsdeel naar een deel met een eigen onderscheidend karakter binnen de netwerkstad Almere.

Bevolkingsontwikkeling

In Nederland zijn er momenteel een drietal trends binnen de geografische ontwikkeling te signaleren (CBS, www.cbs.nl). Ten eerste vergrijzing, het aantal senioren groeit terwijl het aantal inwoners jonger dan 60 jaar daalt. Ten tweede is er sprake van een toenemende diversiteit, het aantal autochtone Nederlanders daalt terwijl het allochtone aandeel groeit. Met name allochtonen met een niet-westerse achtergrond. Ten derde de voortschrijdende individualisering, het aantal gezinnen met kinderen zal nauwelijks toenemen en vanaf 2015 zelfs dalen terwijl het aantal paren zonder kinderen en alleenstaanden groeit.

Voor Almere-Haven is de trend waarbij ingespeeld moet worden op allochtonen minder sterk. Het aandeel niet-westerse allochtonen dat suburbaniseerd naar Almere is even hoog als dat van autochtone Nederlanders. Het merendeel van de huidige en toekomstige niet-westerse allochtonen dat suburbaniseerd is Surinaams. Zij vestigen zich eerst in Almere-stad om na een korte periode door te stromen naar vooral de nieuwere wijken zoals Almere-Buiten. In Almere-Haven zijn het Centrum en De Hoven populair, waar zich voornamelijk Turken vestigen vanwege de aanwezigheid van familie. Dit patroon verklaart de concentratie en spreiding van niet-westerse allochtonen over Almere. Het aandeel allochtonen hier ligt hoger dan in andere wijken van Almere-Haven maar is niet dominant. Onderzoek toont (bron) aan dat vooral de goed geïntegreerde tweede en derde generatie zich vestigen in Almere.

De andere trends leiden naast de voorlopige behoefte aan suburbane woonmilieus voor gezinnen (25-40jaar) op korte termijn tot een behoefte aan andere woonmilieus zoals stedelijke woonmilieus voor jongeren (20-25 jaar), centrumstedelijke locaties voor middelbare alleenstaanden (40-65 jaar) en binnenstedelijke of dorpsse locaties zoals woonzorgzones en nultredenwoningen voor senioren (75+jaar).

Deze trends zijn een direct gevolg van het hoge aantal jonge gezinnen en kindertal in het verleden. De omvangrijke woningbouw en het prettige woonmilieu zorgt in de toekomst ervoor dat vooral in de groeikernen zoals Almere een behoefte aan woningen voor jongeren en middelbare alleenstaanden zal bestaan. De vestiging van hogere onderwijsvoorzieningen en meer werkgelegenheid zal dit proces versterken.

Door de eenzijdige samenstelling van het woonmilieu, het in absolute cijfers toenemende aantal ouderen en de vergrijzing in de regio bestaat er tenslotte ook een toekomstige behoefte aan woningen en zorgvoorzieningen voor deze doelgroep waar nu al rekening mee gehouden moet worden.

De huidige methodiek waarbij de uitleglocaties ingevuld worden met het meest marktconforme woonmilieu blijft gewenst, de meer gespecialiseerde woonmilieus kunnen vanwege de gewenste locatie en het voorzieningenniveau eenvoudiger ingepast worden in een bestaande structuur. De opzet en invulling van Almere-Haven is hier uitermate geschikt voor het aantrekken van nieuwe doelgroepen. Het creëren van andere woonmilieus kan binnen de bestaande woonvoorraad plaats vinden, terwijl het dominante suburbane woonmilieu verzadigd raakt.

Woonmilieuverzadiging

Verdergaande welvaartstijging leidt tot een grotere consumptie en resulteert in een interne verhuisbeweging die in Almere als 'doorstroom-machine' wordt gekoesterd. 'Wonen is meer dan een levensbehoefte en wordt een object van materiele consumptie' (Kuenzli, Urban Jazz, p31) Dit heeft als negatief effect dat de waardeverhoging van het populaire milieu niet geïnvesteerd wordt in het bestaande maar in de nieuwe woonlocatie. In feite wordt er door de nieuwe wijk geparasiteerd op de bestaande stedelijke omgeving en oudere soortgelijke woonmilieus. Vanwege de te verwachten verzadiging van het suburbane woonmilieu bestaat er een langzaam toenemende behoefte aan andersoortige woonmilieus. De aanwezigheid in Almere-Haven van veel kleine woningen en etagewoningen in de goedkope huur- en koopcategorieën biedt een gunstig perspectief voor vernieuwing omdat starters door toenemend vermogen een investeringspotentieel hebben. Bestaande woonmilieus kunnen beter afgestemd worden op de veranderende kwalitatieve vraag als deze eerst getransformeerd worden voordat de spanning op de woningmarkt opgeheven wordt. Binnen de woonvoorraad op zichzelf is er ruimte voor die transformatie.

De inbreidingsopgave van Almere-Haven

Zoals eerder aangegeven heeft Almere een taakstelling om door te groeien naar meer dan haar ontwerpmatig bepaalde maximale capaciteit. Hierdoor zal naast de nieuwe uitbreidingsgebieden en het buitendijks-bouwen ook een beroep worden gedaan op de interne capaciteit van het bestaande stedelijk weefsel. Door de gemeente is bepaald dat binnen de nu bestaande stad minstens 20.000 woningen extra moeten komen. De inpassingmogelijkheden voor deze inbreidingsopgave zijn in Almere-Haven groter vanwege de ontsluiting, bereikbaarheid, voorzieningenniveau, voorzieningspreiding en leefklimaat dan in Almere-Buiten en Almere-Stad waar de openbare ruimte bij het ontwerp en de realisatie al verminderd is.

Focus

In het oosten van Almere-Haven is de inrichting van de openbare ruimte beter uitgevoerd dan in het westen. Recent is deze nog heringericht en in het westelijk deel moet dit nog plaatsvinden. Het corporatief bezit en het aandeel etagewoningen in westelijk Almere-Haven zijn hoger en hier bevinden zich enkele interessante mogelijkheden zoals de verplaatsing van sportvoorzieningen, volks- en nutstuinen en de nodige uitdunning van het Vroege Vogelbos en Beginbos om met kleinschalige interventies nieuwe mogelijkheden te realiseren.

De problematiek, mogelijkheden en gewenstheid voor een uitwerking in het westelijk deel ligt hoger, derhalve zal bij de uitwerkingen op dit deel van Almere-Haven gefocust worden. Prioriteit daarbij heeft het omvormen van het gesloten karakter van de wijk de Wierden in een meer open systeem. De opzet hiervoor zal in het volgende hoofdstuk uitgewerkt worden.

4: Theorie

In dit hoofdstuk word gezocht naar een concept waarmee een stad en haar wijken zoals van Almere-Haven, kan worden omgevormd naar een duurzaam en flexibel model. Momenteel is Almere-haven een door infrastructuur en groenzones verweven en gescheiden geheel van introverte wijken. Voor verdere groei zal dit omgevormd moeten worden naar een meer dynamisch en flexibel weefsel. Hiervoor zijn een aantal processen te vinden die in het volgende hoofdstuk toegepast zullen worden.

Stedelijk systeem

De natuur laat zien dat complexe systemen met een hoge diversiteit en dynamiek een grotere overlevingskans hebben. De stedelijke omgeving vertoont overeenkomsten met een organisch systeem waardoor gepleit kan worden voor een complexere structuur dan de planmatige functionele separatie en geleiding. Een gesloten systeem ontwikkeld zich analoog aan de 2^e hoofdwet van de thermodynamica tot een maximale entropie, een situatie waarbij de energie zich gelijkmatig verspreidt over de ruimte. Voor een stedelijke omgeving betekend dit verval. Door het systeem open te houden, dat wil zeggen door continue input van energie uit de omgeving, word dit voorkomen. Hoe geleidelijker deze input des te dynamischer is het systeem. Voor stedelijk beheer en stedelijke vernieuwing geldt hetzelfde. Een continue reeks kleinschalige ingrepen, continue input, zal meer effect hebben dan enkele grootschalige.

Top down proces

De klassieke manier van stedelijke (her)ontwikkeling is een waarbij de overheid of een andere publieke partij van bovenaf bepaald hoe de stad en de stedelijke ruimte er uit ziet en ingericht word. Na een bepaalde levenscyclus is het diezelfde partij die het dan herontwerpt en herinricht.

De hierna te onderscheiden strategieën zijn geënt op de ruimtelijke benadering en de mate waarin de ingreep deze beïnvloed. Van heel behoudend tot compleet vernieuwend zijn te onderscheiden: reconstrueren, conserveren, integreren, transformeren en metamorfoser (zie bijlage).

Als er gekeken wordt naar de uitgevoerde analyse van Almere-Haven kan gesteld worden dat deze laatste strategie niet noodzakelijk is. De eerste strategie word vaak gebruikt als 'decor-' of 'retro-design', de maatschappij en haar ruimtelijk gebruik heeft tegenwoordig andere wensen dan die waarop de ideologieën van de jaren 70 geïnspireerd zijn. Metamorfoser is vanwege de historische context, de objecten in de wijk waar bepaalde voor bewoners belangrijke gebeurtenissen zijn plaatsvonden, ook niet wenselijk. Om de identiteit te waarborgen dienen die objecten met zorg behandeld te worden. Het conserveren is tenslotte bij de ontwerpopgave binnen bestaand stedelijk gebied mijns inziens altijd een randvoorwaarde. Een combinatie van integreren en transformeren ligt het meest voor de hand. Deze benadering is eenzijdig, het perspectief van deze benadering ligt bij de overheid, collectieve sector of ontwikkelaar en niet de gebruiker of toekomstige eigenaar.

Bottom up proces

De overheid heeft steeds minder middelen te besteden en de afgelopen jaren is de publiek-private samenwerking toegenomen. Afhankelijk van de mate van samenwerking, machtsmiddelen en belangen is de regierol van de overheid sterker. Het stedelijk veld wordt echter niet alleen gevormd door de ontwerper, ontwikkelaar of beheerder. De gebruikers verlangen een steeds nadrukkelijker rol. Die gewenste betrokkenheid is paradoxaal, aangezien de verantwoordelijkheid die genomen wordt voor het beheer van die omgeving afneemt.

De ruimtelijke beleving van het stedelijk veld wordt niet uitsluitend bepaald door de opzet van het stedelijk weefsel en inrichting van de openbare ruimte. Ook de collectieve en/of aangrenzende geprivatiseerde ruimte en haar inrichting hebben een niet te onderschatten invloed. Het ruimtelijk gebruik van de directe woonomgeving is door de toenemende individualisering van de maatschappij en fragmentatie van sociale netwerken ook sterk veranderd. De recreatieve en sociale structuur zijn gesegregeerd van de fysiek ruimtelijke. De behoefte aan collectieve ruimte is daardoor afgenomen. De openbare ruimte die geen sterke publieke functie heeft zal daardoor geprivatiseerd worden. Door het individueel belang en de inrichting van de openbare ruimte door private partijen of particulieren te vertalen naar een situatie waarin ook een grotere verantwoording voor het beheer wordt genomen, zal in de bouwkolom de plaats waar publiek en privaat belang elkaar ontmoeten naar boven opschuiven.

Als een collectieve ruimte door kleinschalige ingrepen vanuit particulieren of private partijen geleidelijk van vorm of functie veranderd is er sprake van mutatie of thematisering, het verschil tussen deze wordt later toegelicht. Zonder enige interventie zal deze 'natuurlijke' verandering zijn weerslag krijgen op het hele stedelijk veld. Voor de groei van de stad als geheel is dat nadelig, een interactie tussen beide processen zorgt voor een hogere dynamiek en zal ook nader toegelicht worden. Hieronder zal eerst aangegeven worden hoe de privatisering voor Almere-Haven gelegitimeerd wordt door het versterken van de publieke ruimte en het scheppen van een publiek domein.

Publieke ruimte

Bij het ontwerp van Almere-Haven is gebruik gemaakt van een uitgebreid programma van eisen waarbij vooral de sociale structuur bepalend was. De intieme ruimtelijke structuur heeft als resultante een veelvoud aan zogenaamde non-plaatsen en ambivalente ruimtes. Ruimtes zonder historische, relationele context of identiteit (*Marc Auge, Non-Places, p 77-78*) Non-plaatsen ontstaan doordat de functie en of structuur van een ruimte wordt gereduceerd of geëlimineerd. Binnen bestaande steden is dit een logisch gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen elders. In Almere-Haven het expliciete resultaat van een goede uitvoering van een plan van eisen, homogenisering en desinvesteringen binnen de ruimtelijke orde. De balans tussen plaatsen en

non-plaatsen is uit evenwicht door de overdaad aan publieke ruimte zonder significante publieke betekenis. Een gebrek aan publiek domein is daarvan het gevolg.

Identificatie van bestaande en potentiële publieke ruimtes is hierbij belangrijk. Voor het ontwerpen zijn vervolgens drie strategieën mogelijk: thematisering, comprimering en koppeling (*Hajer & Reijndorp, Op zoek naar nieuw publiek domein, 2001*). Door deze benadering te vergelijken met de eerder genoemde ontwikkelingsstrategieën zijn ze ruimtelijk te vertalen. Comprimering is het verkleinen van een ruimtebeslag, de bijkomende ruimte wordt herbestemd en is zo een vorm van herstructurering. Bundelen betekend hier dat nieuwe functies gekoppeld worden aan bestaande, harmonieus wordt een beperkte ruimte herbestemd en is daardoor een vorm van transformatie. Thematisering is van een andere orde, de nabije ruimte wordt in overeenstemming gebracht met bestaande of nieuwe functies. Door deze ruimtelijke interventie(s) zal een nieuw potentiaalverschil ontstaan die de ruimtelijke orde wijzigt en nieuwe ontwikkelingen stimuleert. Thematisering, transformatie en herstructurering stimuleren het mutatieproces. Deze processen zorgen voor een belangrijke dynamiek in het stedelijk systeem.

Stedelijke groei

Ook het stedelijk weefsel kent een bepaalde groei en verzelfstandiging. De mate waarin de overheid deze groei kan sturen zal afnemen naarmate de belangen van andere actoren in dat stedelijk gebied toenemen en ze zich bepaalde rechten verworven hebben. Na iedere ruimtelijke interventie zal de dichtheid van het stedelijk weefsel en de algehele weefselkwaliteit toenemen. De periode tussen een ruimtelijke interventie en de toetsbaarheid van de ruimtelijke consequenties is de stedelijke kristallisatie. Een tijdsspanne waarin de nieuwigheid een goede beoordeling van de gebruikswaarde verhindert. Deze periode zal afnemen naarmate de weefseldichtheid toeneemt. (zie afb)

Dit is voor te stellen als een gedempte trilling waarvan zowel de frequentie als de amplitude afnemen in de periode. De nullijn van deze trilling is echter stijgende en representeert de entropie van een stedelijk veld. De trilling zelf die van een locatie in dat stedelijk veld. Een nieuw stedelijk gebied start nimmer op de oorsprong aangezien deze meestal gerealiseerd wordt in een bestaande context. De opgaande lijn is de realisatieperiode, het optimum wordt vlak daarna gerealiseerd als de omgeving enige tijd in gebruik is, de neergaande lijn is vervolgens de stedelijke kristallisatie waarin eerst op het laagste schaalniveau zal worden ingegrepen, deze ingrepen en veranderingen op het laagste schaalniveau zijn zogenaamde mutaties. Op een bepaald moment is ook interventie op een hoger schaalniveau gewenst en zal een deel van het territorium getransformeerd worden. Vervolgens kan door herstructurering en thematisering de lokale entropie die van de het gebied ontstijgen waarmee opnieuw een cyclus zal aanvangen.

Participatie van actoren

Afhankelijk van de invloedssfeer van de processen zijn deze enerzijds onder te verdelen in twee soorten, kleinschalige ingrepen die een beperkt karakter hebben binnen het ruimtelijk kader en grootschaliger ingrepen die buiten hun territorium invloed hebben. Anderzijds zijn ze te geleiden naar de oorsprong van het proces, de actoren die het initiatief vanuit de publieke of de private/particuliere sector nemen.

Het verschil tussen een transformatie en mutatie bestaat uit de oorsprong van het proces. In beide gevallen blijven karakteristieken van het origineel behouden. Daar waar een transformatie plaats vindt door externe factoren zal een mutatie vanuit het object zelf plaats vinden.

herstructurering vindt plaats vanuit de publieke sector en thematisering vanuit de commerciële. Het belang om een groter territorium te veranderen dan daar waar de functie zich bevindt is hier het onderscheidend criterium. Waar transformatie en mutatie zich beperken tot een (beperkt) territorium zullen thematisering en herstructurering een grotere invloed hebben die het territorium ontstijgt. Bij de vier onderscheiden processen kunnen telkens verschillende actoren betrokken worden. Schematisch zijn deze weergegeven in een ruitvorm, bovenaan herstructurering, dan thematisering en transformatie en vervolgens onderaan mutatie. De overheid beheerst in eerste instantie alle bovenste drie processen en zal naarmate de volwassenheid van het ruimtelijk gebied vordert, zich terug kunnen trekken tot enkel het bovenste proces. Thematisering ligt voor de hand om als eerste door private partijen te laten uitvoeren en als de cohesie in de wijk tussen alle gebruikers sterker is kan ook transformatie als bottom-up-proces plaats vinden.

Gezien de levenscyclus, de ouderdom en de cohesie in de wijk zal momenteel nog een hoge mate van sturing moeten plaatsvinden en zowel de herstructurering als de transformatie als top-down-proces plaats vinden.

Mutatie, transformatie, thematisering en herstructurering

Het verschil tussen transformatie en mutatie bestaat uit de oorsprong van het proces. In beide gevallen blijven karakteristieken van het origineel behouden. Daar waar een transformatie plaats vindt door externe factoren zal een mutatie vanuit het object zelf plaats vinden.

Deze processen thematisering en herstructurering hebben ook een andere oorsprong, herstructurering vindt plaats vanuit de publieke sector en thematisering vanuit de commerciële. Het belang om een groter territorium te veranderen dan daar waar de functie zich bevindt is hier het onderscheidend criterium. Waar transformatie en mutatie zich beperken tot een (beperkt) territorium zullen thematisering en herstructurering een grotere invloed hebben die het territorium ontstijgt.

Het matrixmodel dat nu ontstaat kan als ontwikkelingsstrategie gebruikt worden om stedelijke vernieuwing te structureren.

5: Plan

In dit hoofdstuk worden de strategieën herstructureren, thematiseren, transformatie en mutatie voor Almere-Haven uitgewerkt en toegepast. De deelgebieden die op de overeenkomstige schaalniveaus uitgewerkt worden liggen zowel ruimtelijk als programmatisch in elkaars invloedssfeer. Ter visualisatie van plan voor deze as zijn per proces het ontwerpen bijbehorende sfeerbeelden als collage in de bijlage opgenomen.

Herstructurering

Vind plaats op schaalniveau van Almere-Haven. De ruimtelijke structuur op deze schaal functioneert goed. Programmatisch is er sprake van erosie en herstructurering noodzakelijk.

De sportvelden vanuit het Wierdenpark zullen verplaatst worden naar Oostelijk Almere-Haven, dit sportgebied zal daardoor alle teamsporten van Almere-Haven faciliteren. Het bestaande sportpark wordt heringericht, de concentratie geeft synergie-effecten en een efficiënter ruimtegebruik.

De ruimte die binnen Almere-Haven vrijkomt door het opheffen van ongebruikte nutstuinen zal gereserveerd worden voor bijzondere elementen, de ruimte die vrijkomt door nuts- en volkstuinen aan de randen van Almere-Haven voor woningen. Vanwege de unieke ligging en gewenste programmatische mix zijn dit woningen in het duurdere marktsegment.

De ruimte aan weerszijden van de hoofdontsluiting wordt benut voor kleinschalige bedrijvigheid, commerciële voorzieningen en kantoren, eventueel gecombineerd met wonen.

Het bestaande volkstuincomplex Waterlandse Tuinen wordt uitgebreid tot aan de dijk. In het Gooimeer wordt een nieuw, groot jachthavencomplex gerealiseerd voor luxere pleziervaartuigen. De dijk die deze complexen scheidt wordt de verbindingzone tussen Almere-Haven en Almere-Overgooi, aan beide zijden begeleid door voorzieningen zoals speeltuinen, restaurants, en sportzaken die passen bij het recreatieve karakter van deze zone. In het Waterlandse bos is ruimte gereserveerd voor een natuurattractie zoals een dierentuin. Dit gebied is een uitstekende aanvulling op het huidige programma van Almere-Haven en een goede overgang naar het exclusievere Almere-Overgooi.

Het gebied tussen de (voormalige) Waterlandseweg en bedrijvenpark De Steiger is vanwege de nabijheid van de snelweg, het openbaarvervoersknooppunt en afwezigheid van woonvoorzieningen de ideale locatie voor een regionaal uitgaanscentrum. Deze voorziening kent andere gebruikstijden dan die van de bedrijven waardoor ze elkaar goed aanvullen, de ruimtelijke invulling met parkeervoorzieningen en infrastructuur wordt optimaler gebruikt.

De programmatische variatie in De Gouwen en De Marken zal toenemen door deze wijken kleinschalige bedrijvigheid te laten absorberen. Bestaande woningen worden omgevormd tot bedrijfs- of kantoorwoningen.

De ruimtelijke kwaliteit en programmatische invulling van De Werven, De Meenten en De Grienden is hoog, De Hoven en het Centrum is voldoende en behoeven op korte termijn geen herziening. Daar waar mogelijk worden deze wijken uitgebreid met eenzelfde typologie woningen om het waardevolle karakter te behouden.

Tenslotte zal het gebied dat door de verplaatsing van de sportvoorzieningen vrijgekomen is gebruikt worden voor bebouwing. Vanwege de bestaande kwaliteit, karakter en nabije voorzieningen worden aan de woningen hier hogere eisen gesteld. De ervaring die de gemeente heeft met autarkisch wonen en duurzaam, milieuvriendelijk bouwen worden hier benut. Fysiek ruimtelijk zorgt deze wijk en haar ontsluiting voor een betere aansluiting van De Wierden op De Velden, het front naar deze woongebieden krijgt ook een meer gesloten karakter met gevels, de overgang naar het Wierdenpark en het Beginbos word harmonischer door de achterzijde van de percelen hierop te oriënteren. Dit gebied is waardevol en zal middelen genereren voor het kwalitatief beter herinrichten van westelijk Almere-Haven.

De herstructurering word zo gecomplementeerd.

Thematisering

De dijk en het bos functioneren voor Almere-Haven als ruimtelijk kader. Door programmatische toevoegingen en andere ruimtelijke composities krijgen beide structuren een hogere toegevoegde waarde.

De dijk zelf zal als verbindend element met de huidige infrastructuur blijven bestaan, aan de binnenzijde komt een nieuwe infrastructuur die actievere individuele sporten zoals mountainbiking en nordic-walking zal ondersteunen. Het aanwezige hoogteverschil en de nieuwe parkachtige invulling vormen samen een unieke ruimtelijke beleving.

De kustzone krijgt een gedifferentieerd karakter, bij het Kromslootpark worden wetlands en drijvende eilanden gesitueerd. Vanaf de dijk zijn deze niet bereikbaar maar wel goed zichtbaar, de daar aanwezige vogelsoorten zullen een attractie vormen voor natuurliefhebbers. Aan de Gooimeerzijde vanaf het bestaande strand word deze langs de dijk uitgebreid. Vanwege het ontbreken van eb en vloed en goede bereikbaarheid per openbaar vervoer vanuit Almere zal dit strand voor Almeerders nog populairder worden. Langs de kust kunnen enkele voorzieningen komen met een attractief op water georiënteerd en bovenregionaal karakter. Te denken valt aan een subtropisch zwemparadijs of nautisch themapark. Daardoor word ook bij slechter weer deze zone optimaler gebruikt. Door de verschillende functies en gebruiksgroepen die elkaar hier ontmoeten is deze zone een nieuw publiek domein.

Het bos is opgespannen tussen de Havendreef en de snelweg. Het bos aan de noordzijde is primair bedoeld als bufferzone voor zowel het stedelijk gebied en de autosnelweg als tussen Almere-Haven en Almere-Stad. Dit bos functioneert ruimtelijk voor flora en fauna als droge verbindingzone tussen het Kromslootpark, het Weerwater en het Almeerderhout.

Evenwijdig aan de snelweg loopt een wetering als natte verbinding functioneert en fauna de doorgang naar de snelweg belemmert. De overgangen worden verbeterd door vanaf de wetering een rietzone met poelen aan te leggen, de overgang naar het bos word gevormd door een wilgenstruweel. De boszone zal via een mantel en zoom harmonisch overgaan in het stedelijk gebied. Het bos word gedifferentieerd in zones die overeenkomen met de originele polderstructuur, die zo zichtbaarder word. De segmenten krijgen een programmatische invulling die overeenkomt met de civilisatiegraad. Het eerste segment behoudt zijn natuurlijke invulling boomsoorten als eiken, essen, esdoorns, gemengd loofhout en pioniersoorten. De toegankelijkheid voor mensen word verhinderd door een brede sloot. Het tweede segment behoudt ook zijn natuurlijke invulling en de toegankelijkheid word niet gereduceerd. De open plekken die hier ontstaan na het kappen van pioniersoorten blijven open. Het derde segment krijgt een recreatieve invulling, de ontsluiting door aansluiting op het wandel- en fietspadennetwerk word verbeterd. Ruimtes die vrijkomen krijgen een verblijfswaarde door elementen zoals zitbanken, picknicktafels, sporttoestellen en kunst. Het vierde segment zal intensiever gebruikt worden, de bestaande en nieuwe open ruimtes worden ingevuld met nutstuinen en

kleinschalige particuliere veeteelt. Deze ruimten zullen hoogstens 50% van het oppervlak van dit segment beslaan.

Het bebouwingscluster van het voormalige natuureducatiecentrum Eksternest wordt omgevormd tot manage, kenniscentrum, historische tuin en kassen, jeugd natuurwachthok en onderkomen voor natuurverenigingen. Dit complex wordt de plaats waar uitwisseling van kennis door particulieren omtrent flora en fauna zal plaatsvinden. Het meest oostelijke segment wordt een zeer exclusieve locatie waar kantoren gehuisvest zullen worden die hun status ontleen aan duurzaamheid. Dit gebeurt in een campusachtige opzet met een gezamenlijk parkbeheer voor het hele segment. Het parkeren dient onder de bebouwing plaats te vinden. De bebouwing beslaat maximaal 25% van het grondoppervlak en hoogstens 5 bouwlagen waardoor het subtiel boven de boomkruinen uitkomt. Het duurzame bos in dit segment blijft minimaal 50% van het totale oppervlak zonder andere functies te absorberen.

Orthogonaal op de bosstructuur staan het Wierdenpark en het Annapark. Deze nagenoeg uniform ingerichte structuren liggen in elkaars verlengde en worden door een gezamenlijke thematisering beter met elkaar verbonden. Beide parken worden voorzien van elementen die individuele outdoor-sporten ondersteunen. Te denken daarbij valt aan skatebanen, fitnessselementen, trimparcoursen en boulderstenen. De stadsparkachtige functie neemt toe zodra deze verder in het stedelijk gebied komt. De kleinschalige maarvoering wordt versterkt door gesloten groene kamers met verblijfsselementen zoals bankjes. Het park krijgt zo verschillende karakters en wordt veel aantrekkelijker voor haar gebruikers, door dit nieuwe publiek domein wordt het onttrekken van groenstructuren op een lager niveau gelegitimeerd.

De Wierden wordt ruimtelijk opgespannen door de dijk, het stadspark en twee te onderscheiden assen (zie kaartje).

De westelijke as heeft een natuurlijk karakter en deze zal behouden blijven. De invulling van deze overgang van Gooimeer naar Beginbos is het omgekeerde van de natuurlijke harmonische overgang van droog naar nat. Dit landschappelijk element is de ultieme uiting voor het ontworpen landschap en wordt door het contrast orthogonaal op deze verbinding versterkt.

De oostelijke as is ruimtelijk niet duidelijk en zal door een betere thematisering versterkt worden. De nabijheid van strand, winkelcentrum, park en goede ontsluiting per openbaar vervoer en auto maken deze as uitermate geschikt om deze om te vormen tot een zorgzone. De bestaande programmatische invulling met een verzorgingscentrum en seniorenwoningen in het stedelijk gebied blijft behouden. Het verzorgingscentrum zal uitgroeien tot een ziekenhuisdependance en voorwaardenscheppend werken bij de ruimtelijke en programmatische invulling van deze zone. Het park en de kustzone worden toegankelijk gemaakt voor ouderen en in deze zone worden gerelateerde specialistische voorzieningen zoals fysiotherapie en psychologen gevestigd. Ook aan zorg gerelateerde voorzieningen zoals zorgwinkel, bloemeshop, verzekeringsmaatschappijen, beautycenters en sportscholen complementeren dit. Hiervoor is een visie in de vorm van een ruimtelijk structurerend voorstel uitgewerkt (zie kaartje).

Transformatie

Deze twee assen zijn beide gethematiseerd en worden op termijn getransformeerd naar het boulevard-model. Te onderscheiden zijn dan een boulevard met het accent op de natuurlijke kwaliteit, een boulevard met het accent op de sociale kwaliteit en om de derde as te accentueren wordt een stedelijke kwaliteit gebruikt die overeenkomt met de positie van die as in het weefsel.

De centrale as in de wijk staat orthogonaal op de ontsluitingsstructuren. De voorzieningenstructuur aan deze as wordt verplaatst naar een plaats die centraal ligt voor De Wierden, De Gouwen en De Velden. De verbinding tussen de kustzone en dit nieuwe centrum wordt ondersteund door een serie pleinen en nieuwe bebouwing. De woningdichtheid van de wijk stijgt en het aanbod van verschillende woningtypes neemt toe. Langs de dijk, in het Gooimeer, worden een aantal woontorens gesitueerd. Deze markeren en accentueren de stedelijke as door De Wierden. Vanuit de woontorens is er een schitterend uitzicht over het Gooimeer en Almere-Haven. De onderste lagen van deze woontorens herbergen commerciële functies die gerelateerd zijn aan het water. Te denken valt dan aan bootverhuur maar ook aan restaurants en hotels. In de zomermaanden zal dit uitgebreid kunnen worden met strandhuisjes en -stoelen verhuur, een ijssalon en laagdrempelige horeca.

De bebouwing achter de dijk wordt meer op de dijk georiënteerd door deze dichter op de dijk te positioneren en de onderste laag te gebruiken voor parkeren. De nieuwe bebouwing heeft een stedelijk dek dat trapsgewijs het niveau tussen maaiveld en dijk overbrugt.

De ruimtelijke beleving van de dijk als verbindend element is nu aantrekkelijker, vanuit het centrum openbaart het landschap zich geleidelijk aan weerszijden en trekt de bebouwing zich steeds verder terug naarmate men het Kromslootpark nadert.

De stedelijke as bestaat uit een aantal pleinen met ieder een eigen karakter. Het stedelijk dek van het woningcomplex, een park bestaande uit 6 eilanden en een cluster van stedelijke pleinen geleiden het langzaamverkeer intern naar het nieuwe bovenwijkse centrum. Het bestaande park dat direct aan de gracht ligt wordt aantrekkelijker gemaakt door de 6 velden om te vormen tot eilanden. De 6 eilanden hebben twee aan twee een toegankelijk, semi-toegankelijk of gesloten karakter. De ruimte tussen deze velden wordt afgegraven, vanaf maaiveldhoogte bij de bebouwing tot vlak boven het waterpeil bij de gracht. De ruimte nabij de gracht wordt ingericht met zitelementen waardoor het aantrekkelijk wordt om daar te verblijven. De symmetrie van dit park ondersteunt de richting van de as over de gracht.

Het centrale plein wordt voorzien van een kademuur om het oppervlak te maximaliseren en het contrast te versterken. Dit plein heeft nu nog veel onaantrekkelijke blinde gevels en restruimten rondom. Deze worden voorzien van kleine appartementen en studio's. Het bestaande schoolgebouw blijft als gebouw behouden vanwege zijn waardevolle betekenis en identiteit voor de huidige bewoners van deze wijk. Om zijn publieke functie en daarmee identiteitsverstrekende waarde te behouden zal het omgevormd worden tot een multifunctioneel gebouw. Een deel hiervan wordt laagdrempelige horeca. Het plein wordt stedelijk ingericht en zo aantrekkelijk om te verblijven..

De as eindigt uiteindelijk bij het nieuwe wijkcentrum. Deze locatie is centraal gelegen tussen de drie wijken van westelijk Almere-Haven en is het scharnierpunt tussen het stadspark enerzijds en het recreatieve park anderzijds. Voorzieningen voor dit stadsdeel worden hier geconcentreerd. De bestaande apotheek wordt verplaatst waardoor er ruimte ontstaat voor een grote supermarkt. De basisschool wordt hier gevestigd evenals het gezondheidscentrum. De ruimtelijke thematiek van beide parken is zo vertaald naar een fysiekruimtelijke inrichting van het centrum. Boven de supermarkt komt een grote sportschool en fitnessaccommodatie. Door zijn positie boven de supermarkt is er een riant uitzicht over de groenzone en heeft het een visuele relatie met het tegenoverliggende tenniscomplex. In tijd-ruimtegebruik vullen beide voorzieningen elkaar aan en wordt er efficiënt gebruik gemaakt van de aanwezige parkeervoorzieningen. De inrichting van de parkeervelden zal nabij de voorzieningen een hogere kwaliteit hebben en richting de woonwijk een eenvoudiger en groenere invulling krijgen vanwege zijn overloop karakter. De aangegeven oppervlaktes zijn maximaal. Uitbreiding van functies zal verticaal moeten plaatsvinden. Door zijn ligging direct aan het stadspark heeft het centrum een hoog dynamische en laag dynamische zone welke gescheiden worden door de gracht.

De ligging nabij de busbaan, stadsdreef en aan het fietspadennetwerk zorgen voor een goede ontsluiting. De verlenging van de Leemwierde zorgt voor een goede ontsluiting naar het zuidelijk deel van De Velden. Voor het noordelijk deel wordt de bestaande verbinding Meerveldstraat-Wierdenpark wordt omgevormd naar een stadsdreef. Door de lage woningdichtheid van De Velden en goede ruimtelijke inpassing van een stadsdreef blijft de overlast beperkt. De overbrugging van de snelweg door de Havendreef wordt exclusief voor fietsers en openbaar vervoer om ongewenste verkeersdruk door sluipverkeer te verhinderen. Het voorzieningencentrum is zo opgespannen tussen twee locale ontsluitingsstructuren.

Mutatie

Op het lagere schaalniveau zullen bewoners de ruimtelijke beleving beïnvloeden door het herinrichten en veranderen van hun kavel en gevel. Voorlichting en promotie wordt gebruikt om de bewoners bewust te maken van de mogelijkheden en de verantwoording die ze hebben. Via stedelijk beheer wordt de directe woonomgeving aangepast op de wensen van de bewoners. Periodiek wordt dit geëvalueerd en opnieuw afgestemd. De bewoners krijgen een grote invloed mits ze ook zelf een bijdrage leveren. Duurzame samenwerking wordt het sleutelwoord.

De inrichting van de straten wordt door de bewoners bepaald en hun voortuin daarop afgestemd. Deze ruimte krijgt een hoger semi-privaat karakter met meerwaarde voor de natuur vanwege de beter ingerichte doorgaande routes. Bewoners mogen hun woningen uitbreiden waarbij de bezonning van de tegenoverliggende gevel, bestaande bouwhoogte en de vaatswijdte van de straat bepalend is.

De maximale bouwhoogte is 3 bouwlagen. Voorwaarde bij verticale uitbreiding is dat tegelijk het groene karakter van de wijk versterkt wordt door toepassing van geveltuinen of vegetatiedaken. Daar waar andere dakoplossingen gewenst zijn moet gebruik gemaakt worden van een zogenaamd afgeknot zadeldak omdat deze typerend is voor Almere-haven.

Bij horizontale uitbreiding zal deze plaats moeten vinden aan de achterzijde van de woningen. Aan de voorzijde zal uitbreiding de gevelvariatie positief kunnen beïnvloeden. Voor noordelijk georiënteerde gevels is de maximale uitbreiding van de eerste bouwlaag 1 meter, bovenliggende bouwlagen mogen niet uitgebreid worden. Voor zuidelijk georiënteerde gevels geldt deze restrictie niet.

De binnenhoven en het voornaamste deel van de woningvoorraad zijn eigendom van de woningcorporaties. Bij het verkopen van deze woningen aan particulieren zullen de binnenhoven geprivatiseerd worden om aan de behoefte van grotere tuinen te voldoen.

Het stedelijk meubilair wordt afgestemd op de originele elementen die in Almere-Haven aanwezig waren om de identiteit te waarborgen en herkenbaarheid te versterken.

6: Nawoord

Deze studie heeft als doel om een ontwikkelingsstrategie en stedenbouwkundig ontwerp voor de herstructureringsopgave van westelijk Almere-Haven te realiseren. De vraag daarbij was op welke manier de bestaande ruimtelijke beleving en identiteit van Almere-Haven kon worden versterkt door gebruik te maken van thematisering, mutatie- en transformatieprocessen. Het antwoord hierop is uiteindelijk een model geworden, dat als basis dient voor een integraal plan waarmee ruimtelijke veranderingen op meerdere schaalniveaus voorgesteld worden. Door ruimtelijk relaties op verschillende niveaus met elkaar te verweven is een oplossing gevonden die goed aansluit op de oorspronkelijke opzet van Almere-Haven en tegemoet komt aan de wensen van de huidige en toekomstige bewoners.

Almere-Haven was jarenlang ruimtelijk een geïsoleerd dorp en de introverte opzet paste daar goed bij, inmiddels is het een volwassen stadsdeel waarbij een op groei gebaseerde opzet beter past. Van de drie voornaamste ingrepen is de eerste het wijkvoorzieningsniveau naar een hogere ruimtelijke schaal, op een strategische plaats te brengen, in de nabijheid van diverse vervoersmiddelen. Ten tweede door op de lagere schaalniveaus een deel van de openbare ruimte te privatiseren en op de hogere schaalniveaus de ruimte een betere invulling te geven waardoor het gebruik geïntensiveerd wordt. Ten derde is op enkele plaatsen de ruimtelijke begrenzing van de wijk verbroken zodat hier nieuwe publieke domeinen ontstaan en de wijk een meer naar buiten gericht karakter krijgt. De realisatie van dit plan zal een eerste stap zijn in een nieuwe levensfase van Almere-Haven.

De geanalyseerde wijk is als laatste in Almere-Haven gerealiseerd. Dat de openbare ruimte hiervan soberder was bleek uiteindelijk niet ontoevallig. Begin jaren 80 is er door de economische terugval minder geïnvesteerd in de ruimtelijke kwaliteit van de stedelijke omgeving (C. van der Wal, Nieuwe ruimte, blz 54). Dit staat in schril contrast ten opzichte van de gedetailleerde uitwerking die in de periode ervoor werd gebruikt. Bij het vernieuwen van het woningbestand en de stedelijke omgeving vraagt deze voorraad die gerealiseerd aan het eind van de stijlperiode dan de meeste aandacht.

De haalbaarheid van een plan is moeilijk te toetsen. Al is het uitgangspunt immer een wisselwerking geweest tussen ruimtelijke baten en – lasten, en is getracht zoveel mogelijk in te zetten op synergie-effecten. Ook financieel is het plan niet getoetst, ik vermoed dat echter de voorgestelde ontwikkelingen geen financieel probleem zijn omdat de baten enorm zijn door de waardevolle locaties die ontstaan, en bij het beheer in te spelen op de verantwoordelijkheid van de belanghebbenden.

Almere profileert zich als een 'stad waar het einde nooit begint' (Almerelied 'stad van de vrijheid', gemeente Almere). De basis die Almere daar voor heeft is zeker goed. Jammer is dat de gemeente zelf haar eigen uitgangspunten soms uit het oog verliest en verleid door de zee aan mogelijkheden schijnbaar

ad hoc kiest voor de meest voor de hand liggende oplossing zonder structureel vooruit te kijken en toekomstige mogelijkheden te integreren. Hiervoor is een meer structurele visie nodig op verschillende schaalniveaus zoals hier is uitgewerkt.

Het hier toegepaste strategisch concept met herstructurering, thematisering, transformatie en mutatie is in deze case goed bruikbaar geweest. Aangezien veel wijken, ook buiten de groeikernen, in deze stijlperiode op soortgelijke wijze zijn opgezet is het waarschijnlijk ook goed te gebruiken op andere locaties. Het toetsen van deze hypothese zou een studie op zich zijn.

Voor de recente uitbreidingswijken is de hier gebruikte strategie in zijn algemeenheid minder goed toepasbaar. Ondanks dat ook dit woonmilieu als waardevol wordt ervaren. De programmatische invulling van de meest recente wijken is beperkt tot hoofdzakelijk wonen. Verder is de openbare ruimte geminimaliseerd in omvang en oppervlakte. Ook de eigendomspositie van overheid en woningcorporaties zijn daar gereduceerd. Verdichting zal amper mogelijk zijn of op een geheel andere manier moeten worden aangepakt. Waarschijnlijk is dat tegen de tijd dat de openbare ruimte daar erosie vertoont niet meer nodig vanwege de stabiliserende bevolkingsgroei.

Voor de huidige stedelijke uitbreidingen betekend dit, ook gezien de maatschappelijke ontwikkelingen, dat het verstandig is om een extra ruimtelijke marge en hoger corporatief bezit in te bouwen. Eenzelfde vernieuwing zal zo in de toekomst de wijk mee laten groeien met de bewoners.

Verdere studie zou gedaan kunnen worden naar het toepassen van dit model op soortgelijke wijken in andere (groei)steden en eventueel andere stijlperiodes. Ook is de gewenste marge interessant om te bepalen en te toetsen, gekeken zou kunnen worden of er een kritische massa nodig is om een bepaald mutatieproces op gang te krijgen.

Door in nieuwbouwwijken in te zetten op een hoog percentage woningen in eigendom van woningbouwverenigingen kan in de toekomst ook hier een beroep gedaan worden op de investeringen vanuit de bewoners. Daarmee wordt tegelijk de doorstroommachine afgeremd en het groeiend investeringspotentieel van bewoners naar bestaande woonmilieus geleid.

Het afstuderen is een periode waarin je als student de mogelijkheden krijgt om je eigen opgave te formuleren en verder te specialiseren. Tijdens de studie groeide mijn belangstelling voor processen waarbij partijen de ruimte beïnvloeden. De toepassing hiervan vond ik in een opgave waarbij een relatief jonge maar omvangrijke kern aan herziening toe was. Een uitdaging die binnen het afstudeerkader geweldig was om te proberen en waar ik misschien ook te veel ruimte voor kreeg. Het was in elk geval een leerzame periode en boeiende exercitie.

Bibliografie

Literatuur

nr	Type	Publicatie
1	R	titel Ontwerp Almere-Haven, flevobericht 92, auteur projectburo Almere, uitgever Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1974
2	R	titel Almere, 250.000 mensen in 25 jaar? : stad voor mensen door mensen auteur F.H. van der Veen en K.E. Nawijn uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1975
3	R	titel Woonomgeving Almere : 'n typologie en richtlijnen auteur B.L. Stassen en B. Schipper uitgever Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1973
4	R	titel Geluidhinder door wegverkeer in Almere-Haven auteur W.F. Landheer, J.H. Leopold en C.A.T. Werner uitgever Ministerie van Verkeer en Waterstaat; Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1982
5	R	titel Methode tot karakterisering van de verschillende situeringen van woongebieden in Almere-Haven auteur K.E. Nawijn, H.J. Laumanns en A.J. Verbeek uitgever Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1974
6	R	titel Ontwerp-rapport Almere-Haven auteur Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders uitgever Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1974
7	R	titel Project centrum Almere-Haven : samenvatting bewonersonderzoek auteur G.L. Bakker, S.J. Gorter, A.D. Mol ... [et al uitgever 's-Gravenhage : Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer jaar 1983
8	R	titel Almere-Haven, het begin van Almere : voorlichtings-publikaties auteur Rijksdienst voor de IJsselmeer-polders uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders jaar 1975

- 9 R titel Almere 1985 : aanzet tot een ontwikkelingsstrategie 1970-1985-2000 :
samenvatting
auteur Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
jaar 1974
- 10 R titel Almere, 250.000 mensen in 25 jaar? : stad voor mensen door mensen
auteur F.H. van der Veen en K.E. Nawijn
uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
jaar 1975
- 11 R titel Het Zuiderzeeprojekt in zakformaat ; 171-178 Almere, een meer-kernige
stad / 119-136 Flevoland, een twee-eenheid
auteur R.H.A. van Duin en G. de Kaste
uitgever Provincie Flevoland. Afdeling Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting /
Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (Lelystad)
jaar 1995
- 12 R titel Almere, open stad : op zoek naar een aantrekkelijk alternatief
auteur Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
jaar 1978
- 13 R titel Dorpen in de IJsselmeerpolders, Van Slootdorp tot Zeewolde
auteur C van der Wal
uitgever Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Lelystad
jaar 1986
- 14 R titel De IJsselmeerpolders in beeld, flevobericht
auteur RIJP
uitgever RIJP
jaar 1977
- 15 A titel Almere-Haven, het begin van Almere
auteur projectbureau Almere (RIJP)
uitgever Lelystad : Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders
jaar 1975
- 16 A titel Van zandstrook tot grote stad,
auteur krantenartikel
uitgever Metro
jaar dinsdag 27 Februari, 2001
- 17 A titel Van gevaarlijke binnensee tot Almere
auteur B.D. Te Raa,
uitgever SDU uitgeverij, Den Haag,
jaar 1989
- 18 A titel Almere een stad zonder verleden
auteur R. Steenhorst
uitgever Europese bibliotheek, Zaltbommel
jaar 1981

- 19 A titel NRC artikel: "Het einde van de maakbaarheid"
 auteur artikel, NRC-Handelsblad
 uitgever NRC, Rotterdam
 jaar 22 februari 2003
- 20 A titel Van stad naar stedelijkheid : planning en planconceptie van Lelystad en Almere 1959-1974
 auteur Petra Brouwer
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 1997
- 21 A titel thema nummer "Almere"
 auteur Archis (nr 11, 1999)
 uitgever Doetinchem : Misset
 jaar 1999
- 22 A titel Sociale cohesie in Almere, Sociale samenhang in een jonge stad
 auteur P.L.L.H. Deben/ Prof. K. Schuyt
 uitgever Vrije Universiteit Amsterdam
 jaar 2000
- 23 A titel Almere, stad uit duizenden (Evenementenjaar "Almere-100.000-Plus" uitgave)
 auteur Hilbert Haar, Jaap Roskam en Gert Schutte
 uitgever Zeewolde : Cambium
 jaar 1994
- 24 A titel 2nd Biennial European town planning 1997 : gehouden van 8-13 september 1997 te Rome : de Nederlandse bijdrage / (12-13) Almere : een groeiende stad met meerdere kernen en functionele relaties : Almere-Haven, Almere-Stad, Almere-Buiten
 auteur Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting (NIROV)
 uitgever Den Haag : Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting
 jaar 1997
- 25 A titel Planbrochures voorbeeldplannen vierde nota; Openbare ruimte ; 10 Almere-Haven : de buitenkant in kleur
 auteur Rijksplanologische Dienst
 uitgever 's-Gravenhage : Ministerie van VROM
 jaar 1991-1995
- 26 A titel De vrije ruimte : nieuwe strategieën voor de ruimtelijke ordening
 auteur F. ten Cate (red.), A. Hoornstra, G. Middelkoop.
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 1998
- 27 A titel Almere als menselijk maaksel / door Dirk Frieling in "De stad wordt gemaakt" (Woningbouwvereniging Groene Stad)
 auteur Petra Brouwer
 uitgever
 jaar

- 28 A titel Dutchtown : O.M.A.'s meesterproef in Almere
 auteur M. Provoost, B.J.F. Colenbrand. F. Alkemade
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 1999
- 29 A titel Almere : 25e verjaardag van een paradijs in de polder
 auteur Video
 uitgever VPRO
 jaar 2001
- 30 A titel Almere : een stad zonder verleden
 auteur Rene Steenhorst / Ed Belder
 uitgever Zaltbommel : Europese Bibliotheek
 jaar 1981
- 31 A titel Van gevaarlijke binnensee tot Almere
 auteur Ben te Raa
 uitgever 's-Gravenhage : SDU, cop.
 jaar 1989
- 32 A titel Atlas voor gemeenten 2001, Gemeenten van Nederland naar de mate van
 aantrekkelijkheid voor bewoners en bedrijven : Alkmaar, Almere,
 Amersfoort, ...
 auteur E.J. Bornhoff (et al.)
 uitgever Breukelen : NYFER
 jaar 2001
- 33 A titel Ontwerpen met het predikaat 'experimenteel', 1975-1976 serie a nr 3
 auteur Eksperimentele woningbouw, Ministerie VROM
 uitgever Ministerie VROM, Den Haag
 jaar 1974
- 34 A titel Buiten Westen, Planologie op avontuur aan de stadsrand
 auteur Han Wezenaar (Proefschrift Universiteit Utrecht)
 uitgever Den Haag : SDU
 jaar 1994
- 35 A titel Samenvatting bewonersonderzoek, centrum Almere Haven, Serie D nr 27s
 auteur Eksperimentele woningbouw, Ministerie VROM
 uitgever Ministerie VROM, Den Haag
 jaar 1974
- 36 A titel Almere, bouwen en wonen in de 21e eeuw / : 16-19 De corporaties als
 betrouwbare investeerder in de stad Almere
 auteur Schaar, J. van der.
 uitgever Federatie van Almeerse woningcorporaties
 jaar 2000
- 37 F titel Westelijk van de Knardijk, inrichting en ontwikkeling van Zuidelijk Flevoland
 1968-1996
 auteur Directoraat-generaal Rijkswaterstaat, Directie IJsselmeergebied,
 uitgever Evers Litho en druk bv, Almere,
 jaar 1996

- 38 F titel In praise of common sense, planning the ordinary,
 auteur promotiewerkstuk , Coen van der Wal
 uitgever 010 Publishers, Rotterdam
 jaar 1997
- 39 F titel Flevoland, de 12^e provincie.
 auteur Ruud Peys,
 uitgever Uniepers bv Amsterdam,
 jaar 1985
- 40 F titel <http://archeologie.kennisnet.nl>
 auteur
 uitgever <http://archeologie.kennisnet.nl>
 jaar oktober 2002
- 41 F titel Flevoland, Land van mensenhand
 auteur
 uitgever Waanders uitgeverij
 jaar
- 42 G titel De peetvaders van Almere,
 auteur Stichting CASLA, i.s.m. DSO gemeente Almere
 uitgever PlantijnCasparie drukkerij, Almere
 jaar 2001
- 43 G titel To the point, kerngegevens Almere 2000-2001
 auteur Diverse diensten Gemeente Almere
 uitgever Sedney Grafisch Buro, Almere
 jaar 2000
- 44 G titel Almere, in debat met de stad,
 auteur Dienst RVM, Gemeente Almere
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000
- 45 G titel Groen, water en kusten, werkdocument
 auteur Eker en Schaap landschapsarchitectuur
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000
- 46 G titel Wonen, het succes van Almere, werkdocument
 auteur Urhahn Urban Design
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000
- 47 G titel Werken, werkdocument
 auteur Kolpron Consultants
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000
- 48 G titel Voorzieningen, de stad als experiment, werkdocument
 auteur De Architecten Cie
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000

- 49 G titel Verkeer, werkdocument
 auteur DHV milieu en infrastructuur bv
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2000
- 50 G titel Analyse themastudies structuurplan Almere
 auteur Dienst RVM, Gemeente Almere
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2001
- 51 G titel voorontwerp structuurplan, gemeente Almere
 auteur Diverse diensten, gemeente Almere
 uitgever Gemeente Almere
 jaar 2002- 2003
- 52 G titel Almere in de Randstad : functies van Almere in de Randstad, wonen,
 werken, vrije-tijds-besteding, verkeer, stadsdelen en uitbreidings-
 mogelijkheden en perspectief
 auteur Burie, onderzoek en advies (Nijeholtpade) ; eindred. F.O. Busch en J.F. de
 Hartog
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1988
- 53 G titel De gelaagde stad : catalogus stedelijke projecten intensief ruimtegebruik,
 Intensiverings-projecten : gedetailleerde project-beschrijvingen :
 Centrumplan Almere, ...
 auteur Stichting Intensief Ruimtegebruik
 uitgever ministerie VROM
 jaar 1997
- 54 G titel Almere perspectief 2015
 auteur K. Buitendijk
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1991
- 55 G titel Stadsplan Almere 2005 : een visie op de ontwikkeling van Almere tot 2005
 auteur gemeente Almere
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1992
- 56 G titel Centrum Almere 2005 : nota van uitgangspunten
 auteur gemeente Almere
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1994
- 57 G titel Why settle in Almere, the Netherlands?
 auteur Almere Development Corporation. Department RVM
 uitgever Almere Development Corporation. Department RVM
 jaar 1996
- 58 G titel Het plan : Almere, stad aan het water : masterplan voor het stads-centrum
 auteur gemeente Almere / OMA
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1997

- 59 G titel Structuurplan Almere-Poort
 auteur Gemeente Almere / Philip Spangenberg (red.)
 uitgever Almere : Gemeente Almere
 jaar 1999
- 60 G titel Discussie-nota alternatieve beheer-vormen : op weg naar een beheer-
 strategie voor Almere
 auteur P2-Managers (Rosmalen) Gemeente Almere. Dienst Stedelijk Beheer ; door
 P. Matthieu
 uitgever Gemeente Almere. Dienst Gemeentewerken
 jaar 2000
- 61 G titel Toekomst Almere, integraal ontwikkelingsplan
 auteur Projectbureau toekomst Almere
 uitgever Almere : Drukkerij Plantijn Caspari
 jaar 2003
- 62 B titel Gewenste groei
 auteur Erica de Bruijne en Frans Knol
 uitgever Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag
 jaar 2001
- 63 B titel 5^e nota RO
 auteur Ministerie VROM
 uitgever Den Haag: Ministerie VROM
 jaar 2001-2002
- 64 B titel 3^e nota RO
 auteur Ministerie VROM
 uitgever s-Gravenhage : Staatsuitgeverij
 jaar 1973-1979
- 65 B titel De wijkgedachte in Nederland, Gemeenschapsstreven in een
 stedenbouwkundige context
 auteur dr.ir. K. Doevendans/ dr. R. Stolzenburg
 uitgever Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven
 jaar 1988
- 66 B titel Het woonmilieu op begrip gebracht, Een speurtocht naar de betekenis van
 het begrip 'woonmilieu'
 auteur ir. J. Ketelaar
 uitgever Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven
 jaar 1994
- 67 B titel Strategische plannen voor de stad, Onderzoek en planning in drie steden
 (Eindhoven, Tilburg en Maastricht)
 auteur prof.dr. H. Fassbinder/ ir. H. Rikhof (red.)
 uitgever Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven
 jaar 1994

- 68 B titel Stedelijke Planvorming als co-productie
 auteur prof.dr. H. Fassbinder (red.)
 uitgever Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven
 jaar 1995
- 69 B titel Ecological conditions : strategies and structures in environmental planning
 auteur Sybrand P. Tjallingii
 uitgever Delft : Technische Universiteit Delft
 jaar 1996
- 70 B titel Percelen in Nederland : veranderingen in de percelering tussen 1900 en nu
 auteur S. Barends
 uitgever Wageningen : Pudoc
 jaar 1989
- 71 B titel The image of the city
 auteur Kevin Lynch
 uitgever Cambridge : MIT
 jaar 1975
- 72 B titel Pessac de Le Corbusier
 auteur Boudon, Philippe / Lefebvre, Henri
 uitgever Dunod Paris
 jaar 1969
- 73 B titel A pattern Image, A typological tool for quality in urban planning
 auteur G.H Urhahn & M. Bobic
 uitgever Bussum : Thoth
 jaar 1994
- 74 B titel Christopher Alexander : A City is not a Tree
 auteur Architectural Forum
 uitgever New York : Time
 jaar Vol 122, No 1, April 1965, pp 58-62 / Vol 122, No 2, May 1965, pp 58-62
- 75 B titel Supermarkten en het nieuwe locatiebeleid; voorstudies Vijfde Nota over de
 Ruimtelijke Ordening, Reeks II, nummer 15
 auteur STOGO Onderzoek & Advies
 uitgever RPD, ministerie VROM, Den Haag
 jaar 2002
- 76 B titel 50 jaar nationaal ruimtelijk beleid
 auteur www.vrom.nl
 uitgever ministerie VROM
 jaar januari 2002
- 77 B titel Woonwijken : Nederlandse stedenbouw 1945-1985
 auteur Boer, Niek A. de
 uitgever Rotterdam : Uitgeverij 010
 jaar 1987

- 78 B titel Nederlandse Stedenbouw van de 20e eeuw
 auteur H. Ibelings
 uitgever Rotterdam: NAI uitgevers.
 jaar 1999
- 79 B titel De stad op straat : de openbare ruimte in perspectief
 auteur Wouden, Ries van der
 uitgever Sociaal cultureel Planbureau
 jaar Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau
- 80 B titel Stedebouw in Nederland : 50 jaar Bond van Nederlandse
 Stedebouwkundigen
 auteur BNS / Jong, F.W. de
 uitgever Zutphen : De Walburg Pers
 jaar 1985
- 81 B titel Strategien der Stadtentwicklung in europaischen Metropolen
 auteur Fassbinder, Helga
 uitgever Hamburg : TUHH
 jaar 1993
- 82 B titel De grondmarkt, een gebrekkige markt en een onvolmaakte overheid
 auteur Centraal Plan Bureau, Den Haag
 uitgever SDU-uitgevers, Den Haag
 jaar 1999
- 83 B titel Grondbeleid en marktorientatie, risicobeoordeling in de grondexploitatie
 auteur Nota Grondbeleid, ministerie van VROM
 uitgever ministerie van VROM, Den Haag
 jaar 2000
- 84 B titel Grond voor Beleid, eindrapportage
 auteur Interdepartementaal Beleidsonderzoek
 uitgever ministerie van VROM, Den Haag
 jaar 2000
- 85 B titel De naoorlogse stad : een hedendaagse ontwerpopgave
 auteur Ad Hereijgers en Endry van Velzen
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2001
- 86 B titel Vacant City, Brussels Monts des arts reconsidered
 auteur B. de Meulder, K van Herck, e.a.
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2000
- 87 B titel De kritiese jaren 70, architectuur en stedenbouw in Nederland 1968-1982
 auteur M. de Vletter
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2004

- 88 B titel Reflect#2, Stadswijk, Stedebouw en dagelijks leven
 auteur A. Reijndorp
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2004
- 89 B titel Buitenwijk, stedelijkheid op afstand
 auteur A. Reijndorp
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 1998
- 90 B titel Urban Jazz, pleidooi voor de zelfgebouwde stad
 auteur P. Kuenzli
 uitgever Rotterdam : 010 Publishers
 jaar 2004
- 91 B titel Op zoek naar nieuw publiek domein
 auteur M. Hajer, A. Reijndorp
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2001
- 92 B titel Achtergronden en veronderstellingen bij het model PEARL
 auteur RPB/CBS
 uitgever Rotterdam : NAI Uitgevers
 jaar 2005
- 93 B titel De grote verbouwing
 auteur J. Tellinga
 uitgever Rotterdam : 010 publishers
 jaar 2004
- 94 B titel Alle Hosper, landschapsarchitect 1943-1997
 auteur N. van Dooren, R. van Leeuwen
 uitgever Rotterdam : 010 Publishers
 jaar 2003
- 95 B titel Zorgboulevards
 auteur N. Mens
 uitgever Bussum : TOTH
 jaar 2005
- 96 B titel Het verzonnen land, Nederlandse landschapsarchitectuur in vogelvlucht
 auteur P. van Bolhuis
 uitgever Wageningen : Blauwdruk
 jaar 2004
- 97 B titel Nieuw ruimte, sociaal economische en stedebouwkundige ontwikkeling in Zuidelijk Flevoland
 auteur Directoraat-Generaal Rijkswaterstaat, Directie IJsselmeergebied
 uitgever Almere-Stad : Evers litho
 jaar 1996

98	S	titel	sociale atlas gemeente Almere 2002
		auteur	Gemeente Almere, dienst Concernstaf, afdeling Onderzoek en Statistiek
		uitgever	Teewes, Almere
		jaar	2002
99	S	titel	CBS statline tabellen
		auteur	www.cbs.nl
		uitgever	www.cbs.nl
		jaar	actueel
101	S	titel	wonen en allochtonen in flevoland
		auteur	drs. Y.D. van Heuvelen- Wiegerinck
		uitgever	Axion, Lelystad
		jaar	2003

Personen

Tijdens deze studie zijn naast de bovenstaande literaire bronnen ook enkele personen benaderd en geraadpleegd;

J.F. DeHartog, stedenbouwkundige en “peetvader” van Almere.

W. Dijkstra, technisch tekenaar en inwoner Almere-Haven.

M. van Ooijen, stedenbouwkundige en voorzitter planteam Almere-Haven.

ir B. Schultz, waterbouwkundige Rijkswaterstaat.

Illustratieverantwoording

Uitsluitend gebruik gemaakt van eigen materiaal, tenzij nadrukkelijk anders is aangegeven.

Bijlagen

Ruimtelijke ontwikkelingsstrategieën

Reconstrueren: het herbouwen of iets in zijn oorspronkelijke vorm terugbrengen/herstellen. In de meeste gevallen is dit gebaseerd op het willen terugbrengen van een oude gewaardeerde situatie die in de loop der tijd verloren is gegaan. Deze wordt meer gewaardeerd door de gebruikers van de ruimte dan de huidige situatie.

Conserveren: het in stand houden. Voornamelijk gebaseerd op het willen behouden van het gewaardeerde ruimtelijk beeld. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de ontwikkeling in tijd. Laag gewaardeerde kwetsbare functies blijven waardoor na verloop van tijd alsnog vertroebeling van het ruimtelijk beeld kan ontstaan.

Integreren: tot een geheel samenvoegen van functies. Nieuwe elementen worden ingepast in de bestaande structuur. Huidige raamwerken en dragers functioneren tevens als drager voor het nieuwe.

Transformeren: het van gedaante doen veranderen. Zowel de ruimtelijke verschijningsvorm, de functies en de processen worden aangepast aan de te integreren nieuwe (ruimtelijke) functies. Uitgangspunt is wel dat de bestaande karakteristiek herkenbaar blijft.

Metamorfoserem: het geheel van gedaante doen veranderen. Hier vindt er een gedaanteverwisseling plaats. Er ontstaat een breuk met het verleden, het bestaande is geen uitgangspunt maar een aanleiding waarbij de huidige situatie niet voldoet.

Deze strategieën worden beschouwd in hoofdstuk vier; top-down-proces.

SWOT – analyse Almere-Haven

Sterktes

- Natuurlijk imago
Vooral de natuurgebieden rondom Haven zijn aantrekkelijk, en ook Haven zelf is doorspekt met groen.
- Recreatieve mogelijkheden
Veel sport en vermaak mogelijkheden in en rond Haven.
- Bezienswaardigheden
Vooral in de nabijheid van Haven komen enkele grote bezienswaardigheden. Maar ook het centrum van Haven is aantrekkelijk voor verblijf.
- Haven en recreatie
De haven, sluis en de aanwezigheid van water en natuur geven een veelvoud aan gebruiksmogelijkheden
- Kleinschaligheid en revival
Haven is aantrekkelijk knus opgezet, een woonmilieu dat in het verlengde ligt van de geliefde nostalgisch aandoende nieuwbouwwijken als bijvoorbeeld Brandevoort.
- Ontsluitingsstructuur
De infrastructuur bestaat uit drie gescheiden netwerken die nagenoeg kruisingsvrij is. Het is daardoor zeer veilig en efficiënt in gebruik.
- Regionale schaal
Het voorzieningen aanbod is zeer compleet en heeft een regionale schaal.
- Polderimago
De ligging in en de nabijheid van de polder geven rust en ruimte.

Zwaktes

- Woningen
De woningen en het perceeloppervlak worden te klein ervaren.
Bewoners annexeren zelf de ruimte, halen stoeptegels weg, veranderen de beplanting.
Gebrek aan parkeermogelijkheden.
- Functionele clustering
Binnen de wijk zijn alle dagelijkse voorzieningen aanwezig. De woongebieden vormen functionele clusters, zogenaamde eilanden die van elkaar gescheiden zijn door de dreven of andere barrières.
- Introvertheid wijken
De wijken zijn van elkaar gescheiden door ruime groenzones. De opbouw is naar binnengericht.
Het nadeel van zo'n opbouw is dat je niet in het centrum of langs een verbinding daarmee zit, je persoonlijke initiatief kan niet plaats vinden want je bent niet bereikbaar. Het is een cluster van anonimiteit.
Voor groei ontbreekt het functioneel draagvlak. De buurten zijn hier te klein voor.
- Infrastructuur (Auto)
De meeste vervoersbewegingen vinden plaats met de auto. Hoewel verkeerskundig als ontsluitingsmethode perfect, vormt de infrastructuur

stedebouwkundig een barrière, dreven zijn verhoogt en in een groene (geluidswerende) structuur ingebed. Woningen zijn afgekeerd van deze structuren.

- Infrastructuur (Bus)

Ditzelfde principe geldt voor de busbaan, welke over een heel eigen netwerk loopt en de bereikbaarheidscircles een directe relatie hebben met de omvang van de wijk. Verkeerskundig werkt dit goed (Almere heeft een van de meest rendabele busdiensten). Stedebouwkundig gezien is de busbaan echter slecht ingepast, het is binnen de wijken een scheidend element door de verdiepte aanleg, de (geluidswerende) maatvoering en de vormgeving (met hekken, stoplichten en beperkte overgangsmogelijkheden).

- Infrastructuur (Fiets)

Het derde aparte vervoersnetwerk betreft de fietspaden. Met de dreven is het zelfs kruisingsvrij. Het netwerk is zeer uitgebreid, echter samenhang ontbreekt, binnen de wijken lopen de doorgaande routes vaak ook over normale wegen, of zijn soms van functie veranderd. Er zijn bij herbestrating verschillende bestratingmaterialen gebruikt. De continuïteit ontbreekt en daardoor is de oriëntatie moeilijk. Hoewel in opzet ontworpen, zijn de hoofdfietspaden (die richting wijkcentra gaan) niet duidelijk onderscheidbaar van de andere fietspaden.

- Infrastructuur (4)

Het geheel aan verschillende losliggende netwerken geeft een soort van spaghetti, een enorm ruimtebeslag. De noodzaak tot zo een zo divers en uitgelegd netwerk aan vervoersmogelijkheden ontbreekt en staat op gespannen voet met het daadwerkelijke gebruik door en de manier daarvan door de bewoners.

- Wijk en buurtgroen

Binnen de wijken is een enorme hoeveelheid groen.

Er is een duidelijke indeling buurtgroen, wijkgroen en stadsgroen

De functie is vooral kijkgroen en er is geen duidelijk verschil in onderhoud en gebruik.

(eventueel verwijzing naar auteur waarom een van de drie lagen eruit kan)

Kortom: Veel groen, weinig differentiatie

Dit betekent dat er dan of groen kan worden weggehaald, of er moet meer worden gedifferentieerd.

- Parken en bossen

Het centrale park is mooi van opzet, de inrichting is matig en het wordt slecht onderhouden. Aanpassen mogelijk

Overschot aan sportparkruimte, in het westen zijn velden letterlijk ongebruikt terwijl in het oosten de opzet ook heel ruim is. Verder zijn de sporthal en het zwembad nabij het centrum inmiddels aan vervanging toe.

Bos is moeilijk toegankelijk, weinig gedifferentieerd voor het gebruik en heeft een lage gebruikswaarde

Kan gedifferentieerd worden en andere functies absorberen

Bedreigingen

- Korte bouwperiode
Door de korte bouwperiode zal heel Haven in eenzelfde korte periode met de onderhouds piek van bouwdelen (rond 25-30 jaar) te maken krijgen.
- Verschaalde openbare ruimte
Westelijk deel Almere-Haven is de openbare ruimte soberder uitgevoerd
(redenen zijn tijdsgeest, gebrek aan aandacht ontwerpteam, groeisput, minder budget, programma moest nog vol om de juiste mix te krijgen, onzekerheden in verband met terugtrekken overheid, veel corporatief bezit, eerste vernieuwingsgolf openbare ruimte)
- Herinrichting openbare ruimte
Na een herinrichting wordt de openbare ruimte doorgaans efficiënter en onderhoudsvriendelijker ingericht. Veel kwaliteit gaat verloren terwijl dat niet hoeft. Ook voor de OR geldt een onderhouds piek van 25 jaar (bestrating, riolering, beplanting)
- Pioniersoorten groen
Om de inwoners van Haven snel een comfortable woonklimaat te geven is het groengebied beplant met pioniersoorten. Deze moeten binnenkort vervangen worden.
- Draagvlak voorzieningen
Voorzieningen maken een schaa sprong naar een groter verzorgingsgebied.
Draagvlak voorzieningen (drempelwaarde buurt- of wijksupermarkt (is een bepaalde categorie, naast hyper en de kleine conveniënt supermarkt, die vooral gericht is op ouderen en minder mobiele mensen in de wijk) verschuift van 5000 inwoners naar 10.000 (bron Min VROM onderzoek door Stogo)
In Haven is een compleet voorzieningen aanbod, het was de eerste kern en moest daardoor compleet en zelfstandig kunnen zijn. Door het dalen van het aantal inwoners en uitbreiding van vertrek naar elders zijn er locaties vrij of ontbreekt tegenwoordig bijna draagvlak. Er is eigenlijk een *PARADOX: daar waar de stad een tekort aan voorzieningen heeft, is er in Almere-Haven een overschot ontstaan. Zonder investeringen hierin kan hier een woningquota worden toegevoegd waarmee tegelijk de toekomst van die voorzieningen gewaarborgd kan worden.*
- Gezinsverdunning en empty-nest-fase
De gezinsverdunning is ook een landelijk probleem, de empty-nest fase is wat Almere-Haven betreft belangrijker. De destijds talrijke startende families die suburbaniseerden zullen nu in een andere levensfase zitten. Dit heeft zijn weerslag op het gebruik van de openbare ruimte en haar voorzieningen en zal zich voortzetten.
- Toegenomen percentage allochtonen en lagere inkomens
Persoonlijk vind ik dat dit genoemd moet worden. In *Almere* heeft 20% van de bevolking een niet-westerse achtergrond. In bepaalde delen, ook van Haven is dit zelfs meer. Je zou kunnen spreken van concentratie wijken in het centrum, de Wierden en de Hoven.

Uit onderzoek van de gemeente blijkt dat ondanks de hoge percentage's in sommige woonwijken er (nog) geen sprake is van gettovorming. Meerdere etnische groeperingen leven in deze buurten naast elkaar. Verder zijn het vooral de zogenaamde tweede en derde generatie die meer geïntegreerd zijn. Desondanks verdient deze mogelijke ontwikkeling aandacht omdat in navolging van de "moederstad" Amsterdam het aandeel en de culturele invloed (denk aan de islam als grootste godsdienst) van deze groeperingen zal toenemen.

- Externe ontsluiting

De verbinding met het vaste land is voor veel Almeerders belangrijk, aangezien veel inwoners daar (nog) werken. Het is dus noodzakelijk tegelijk meer werkmogelijkheden in Haven te creëren.

- Centrumontwikkeling

Het centrum van Almere stad krijgt een face-lift en flinke uitbreiding van het aantal voorzieningen. Wil Almere-Haven zijn aantrekkingskracht behouden dan moet het zich gaan onderscheiden. Tegelijk is het noodzakelijk om ook in Haven en zijn aantrekkingskracht te investeren. (dit kan door enkele sleutelprojecten en topattracties)

- Algemeen probleem mbt de opbouw van Almere-Haven

De city is not a tree. (Christopher Alexander 1965.)

Net als in veel andere zogenaamde new towns zijn er in Almere geen overlappende structuren

Om de buurten herkenbaar te maken als onafhankelijke en zelfstandige entiteiten en de identiteit van de bestaande gemeenschap te benadrukken werd de segregatiegraad versterkt.

Sociale cohesie werkt, tegenwoordig, anders. Andere netwerken zijn nu meer gekoppeld.

Ook overlap (naast of over elkaar) van netwerken is gewenst voor een betere interactie (je zou je kennissen wel eens in een ander vervoersmiddel kunnen zien) en goed functioneren.

- Schaalvergrotingen, algemeen probleem

Door de schaalvergroting van onder andere supermarkten, scholen, buurtcentra en ouderenvoorzieningen staat de kleinschaligheid en de zorgvuldig ontworpen verwevenheid en hierarchie van Almere-Haven onder druk.

Kansen

- Sociale cohesie:

Volgens een onderzoek van de UvA is deze in Almere goed. De sleutelfiguren van het sociale systeem zijn ook nu nog die zogenaamde pioniers, die hebben de verenigingen gestart en zijn daarin nog steeds actief. Continuïteit is zo gewaarborgd.

- Breed spectrum voorzieningen

De eerder genoemde paradox: Almere-Haven heeft veel voorzieningen die eenvoudig een grotere gebruikersgroep kunnen absorberen.

- Eigendomsverhouding

Veel ruimte nog in overheid- of woningbouwverenigingbezit.

De grond rondom Almere-Haven is in overheidsbezit

De openbare ruimte en de binnenhofjes in Almere-Haven zijn in eigendom van de gemeente

In Almere-Haven veel woningen in bezit van woningcorporaties (> 70%)

Almere heeft 3 woningcorporaties, alle drie zijn ze in Almere-Haven actief. Hiervan is er in Almere-Haven een dominant.

- Binnenhofjes

(bijna) iedere buurt heeft een eigen hofje

De inrichting is sterk overeenkomstig; achterzijde woningen, trottoir, bomenrij met haag, grasveld en speelobjecten.

Catalogusinrichting (speelobjecten gestandaardiseerd en door bewoners uitgekozen, vanwege levensfase vaak hetzelfde)

Analoog aan CIAM gedachte (recreatie als separate tijdsbesteding) is het spelen afzonderlijk als plek vormgegeven

•kinderen spelen niet op dezelfde plek maar iedere dag ergens anders. Daarnaast is door verandering levensfase ook minder gebruik van de speelplekken. Veel kansen, het kan anders worden gebruikt, al naar gelang de behoefte voor parkeren, marge woningen, andere functies etc.

- Vergrijzing

Vergrijzing (sterke toename) brengt ook potentie (meer recreatief gebruik, meer winkel en uitgaansbezoek, specifieke voorzieningen, revalidatiezorg, volwasseneneducatie, etc. eventueel combi met campus model)

Ook hebben ouderen een ander tijdsgebruikspatroon waardoor ze bepaalde gebruiksdaluren kunnen opvullen.

- Woonmilieudifferentiatie

De repetitie en variatie die er al inzit schept de basis voor nieuwe variatie en repetitie. Bijvoorbeeld in een "bloemkoolwijk" kan je doen wat je wil, het valt niet op.

Er is nog ruimte om door te groeien. Dit mag anders worden, die ruimte is net zo kostbaar. Door verschillende types van schaarsheid te creëren, verschillende gradaties waarin een bepaalde functie voorkomt, zal dit ook differentiatie opwekken.

- Ontwikkelingspotentie's

•Verplaatsing zwembad •Verplaatsing sportpark

•Uitbreiding Haven•Dierentuin•Tweede ziekenhuis

•Ouderencentra A'dam •Universiteit en hogeschool

•Variatie sportvoorzieningen•Hotel en vergadercentra

Recent: uitbreiding begraafplaats, verplaatsing sporthal, megadisco

Inpoldering voor het plan van Lely

In de vroegste Romeinse geschiedschrijving was er al sprake van handmatig opgeworpen heuvels waarop de inwoners zich gevestigd hadden. Een voor de hand liggende methodiek om te overleven in een landschap dat bedreigd wordt door regelmatige overstromingen. Sprake van georganiseerde inpolderingen was er nog niet. Rond 1200 vinden er in Nederland de eerste inpolderingen plaats doordat men de terpen onderling gaat verbinden via dijken. Het opwerpen van dijken is arbeidsintensief en men deed dit vooral om de landbouwgrond veilig te stellen.

Vanaf de 15^e eeuw vinden er door toepassing van bemaling ook mechanische inpolderingen plaats. Het gebruik van de windmolen met draaibare kap maakte dit mogelijk, Jan Adriaanszoon Leeghwater is een van de bekendste molenbouwers. Deze polders waren erg vruchtbaar en dus interessant voor investeringen. Door de toenemende handelswelvaart en het principe van getrapte bemaling, de zogenaamde molengang, werden nog grotere inpolderingen mogelijk zoals de Beemster, Purmer, Wormer en Heerhugowaard.

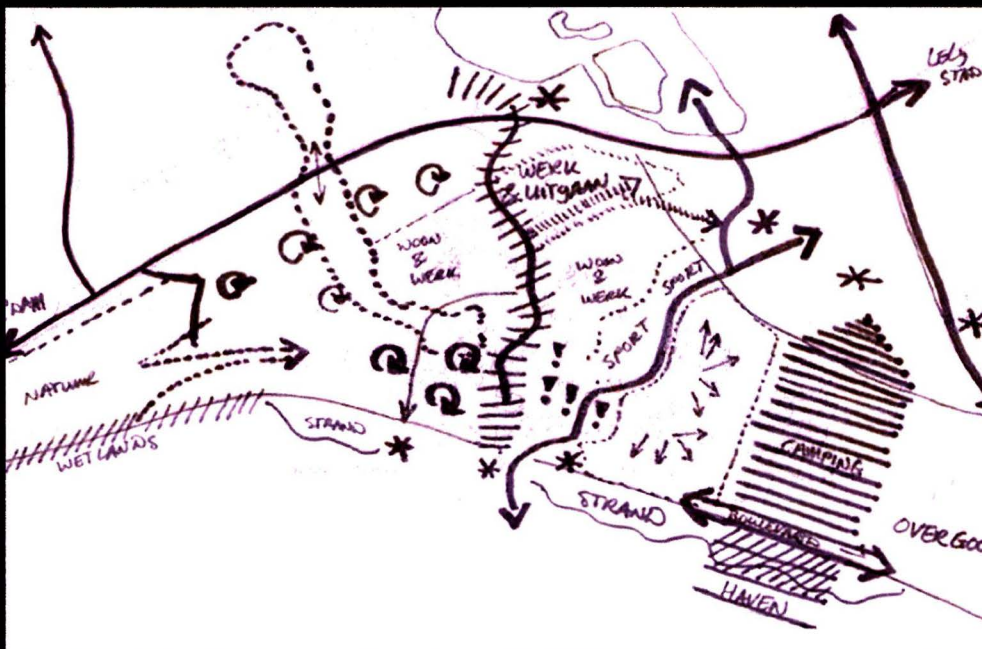
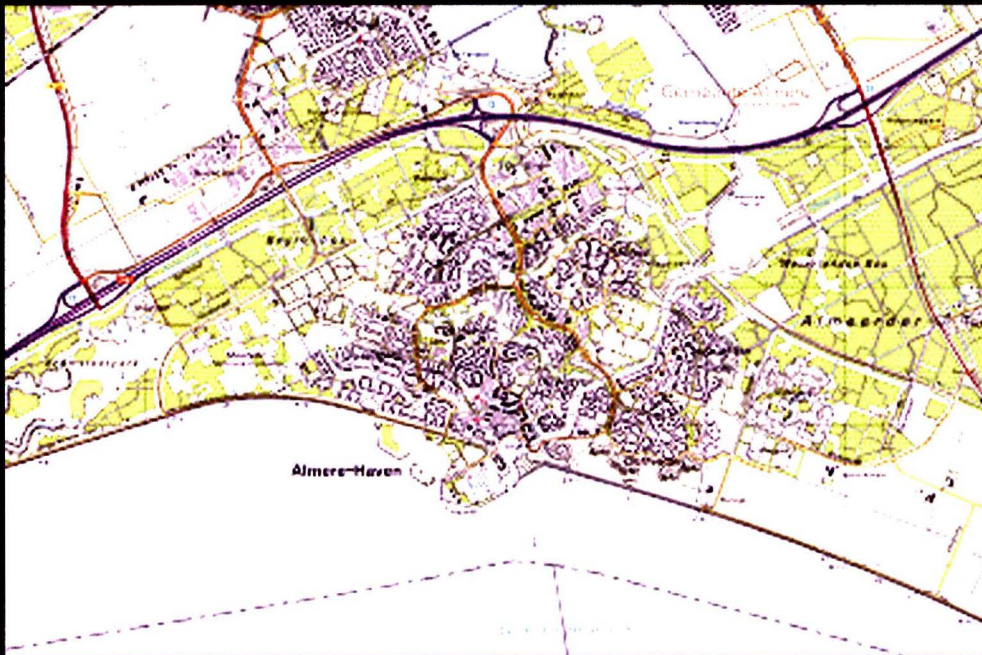
Nationaal beleid voor de 3^e nota

De nationale ruimtelijke ordening vond zijn basis in de 'Nota Westen des Lands'. Hierin werd vanwege de toegenomen welvaart, sterke urbanisatie van de Randstad en de ruimtelijke congestie een oplossing gezocht door bovenregionale inrichtingsprincipes weer te geven. Met 1^e nota R.O. werd het Groene Hart als begrip gelanceerd voor een op recreatie en landbouw gespecialiseerd middengebied, omringd door een ring van bestaande steden, afgewisseld door groene tussenruimtes, zogenaamde bufferzones die de steden scheiden en een krans van groeikernen aan de buitenzijde van die ring. Door de sterkere automobilisatie en daaropvolgende suburbanisatie ontstond echter een ongewenste ontwikkeling in het landelijk gebied.

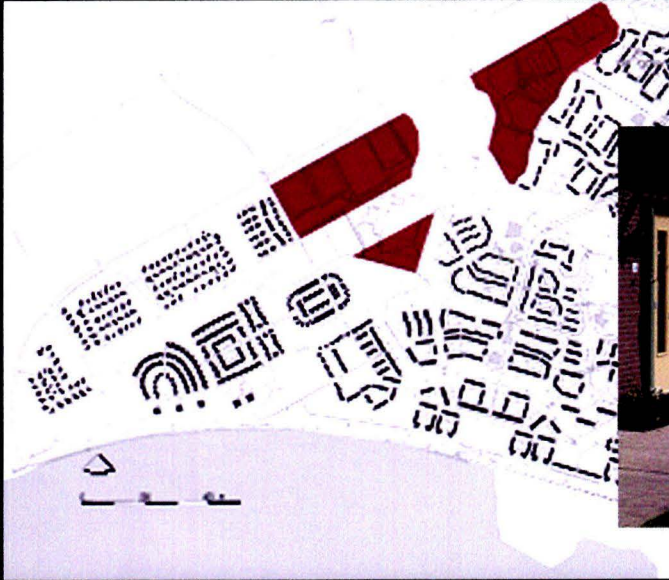
In de 2^e nota R.O. werd gebundelde deconcentratie als oplossing nagestreefd. In andere westerse landen vond deze ontwikkeling al plaats. Kernen in de nabijheid van de stad zouden werkgelegenheid en inkomensgroepen moeten aantrekken en werden groeikernen genoemd. Het beleid was echter niet dwingend en door de uitbreidingsvrijheid van gemeentes en verdergaande automobilisatie bleef de verstedelijking doorgaan. Het instrumentarium was ontoereikend.

De 3^e Nota Ruimtelijke Ordening (3^e Nota R.O.) is geen op zichzelf staand product maar een resultante van diverse deelnota's. Het aantal groeikernen en groeisteden was uitgebreid. Het beleid werd ondersteund door een uitgebreid instrumentarium voor deze kernen zoals bouw-, voorzieningen-, grondkosten- en infrastructuursubsidies. Daarnaast werd ingezet op een sterk restrictief beleid voor uitbreidingen van kernen die niet tot dit groeikernenbeleid hoorden. De overheid subsidieerde wel via het compacte stad beleid plannen voor inbreidings-, sanerings-, en renovatieprojecten om verloedering van de grote steden tegen te gaan.

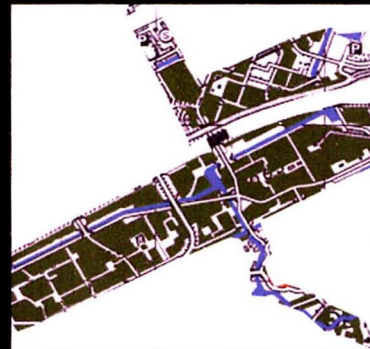
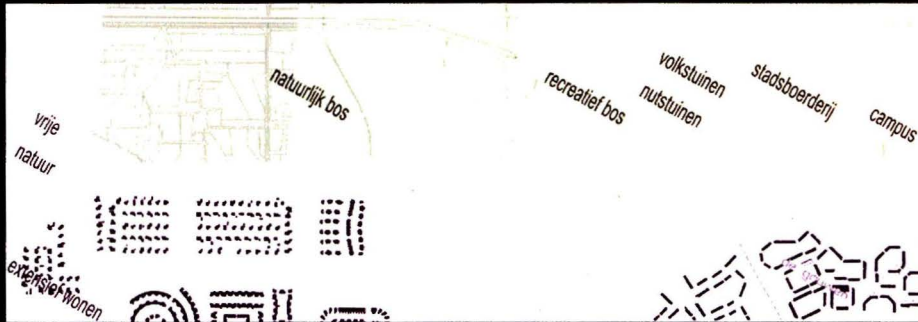
Herstructurering (1)

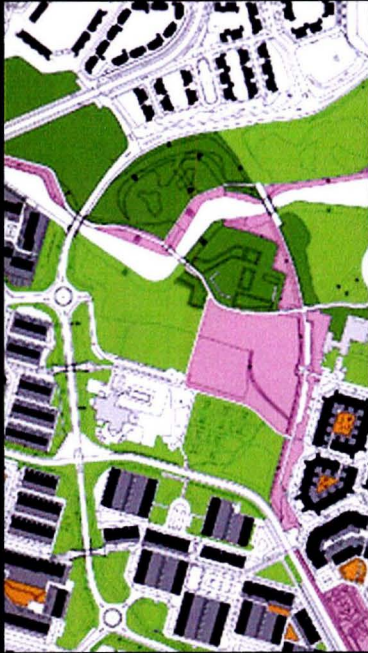
Herstrukturering (2)

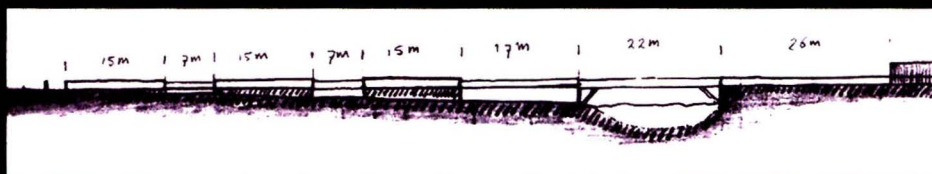
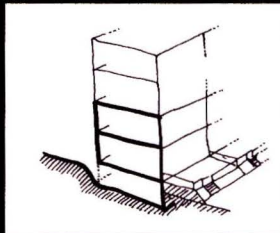
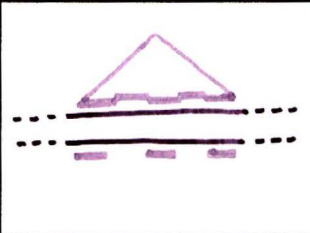
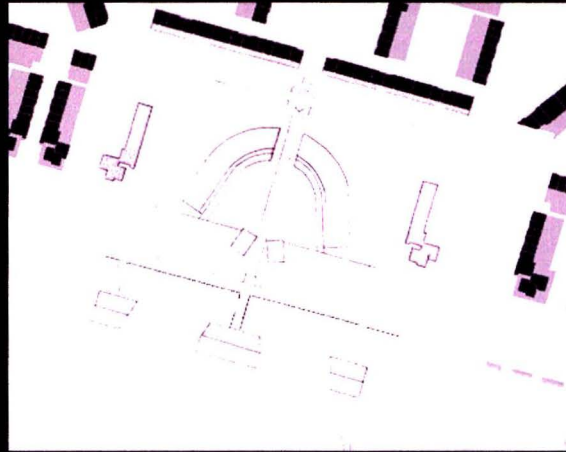
Thematisering (1)

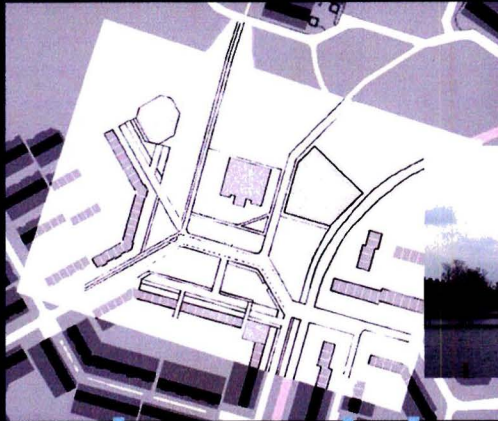
Thematisering (2)

Transformatie (1)

Transformatie (2)

groen

dynamiek

infra

